

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติการสอนตามแนวทางของท่านเราะฮูล ﷺ ของครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตพื้นที่การศึกษาเขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและเสนอเอกสาร และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

- 2.1.1 ความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
- 2.1.2 ความหมายของการศึกษาในอิสลาม
- 2.1.3 ความสำคัญของการศึกษาในอิสลาม
- 2.1.4 แหล่งที่มาของการศึกษาในอิสลาม
- 2.1.5 เป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาในอิสลาม
- 2.1.6 วิธีสอนของท่านเราะฮูล ﷺ
- 2.1.7 เทคนิคการสอนของท่านเราะฮูล ﷺ

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจัดเป็นโรงเรียนเอกชนลักษณะหนึ่งที่จดทะเบียนดำเนินการในหมวด 2 มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2525แต่เดิมเรียกกันตามภาษาท้องถิ่นว่า “ปอเนาะ” ดำเนินการเรียนการสอนโดยผู้มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามและเป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชนเรียกกันว่า “โต๊ะครู” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2528:3) การกำหนดหลักสูตรขึ้นกับความสามารถของโต๊ะครู จะมุ่งเน้นด้านไหนเพียงใด โต๊ะครูเป็นผู้กำหนดเอง (โมฮัมหมัดอับดุลกาเดร์, 2533 :232)

มาโนชญ์ บุญญานวัตร (2529 : 2048 - 2053) กล่าวว่า โต๊ะครูซึ่งเป็นผู้มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามเป็นอย่างดีได้จัดตั้งสำนักการศึกษาทางศาสนาอิสลามเพื่อใช้สำหรับสอนอบรมให้ความรู้ด้านศาสนาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป เรียกกันว่า“ปอเนาะ”ซึ่งเป็นภาษาอาหรับเพี้ยนมาจากคำว่า “ปอนด็อก” (pondok) ที่แปลว่า “กระท่อม” โต๊ะครูนอกจากจะมีความรู้ด้านศาสนาเป็นอย่างดีแล้ว ยังเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพศรัทธาของประชาชนทั่วไป ปอเนาะมีอยู่ทั่วไป

ในพื้นที่ที่มีคนนับถือศาสนาอิสลามอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และจังหวัดใกล้เคียง เช่น พัทลุง พังงา นครศรีธรรมราชและภูเก็ต

ปอเนาะจึงเป็นสถานการศึกษาศาสนาอิสลามของชาวไทยมุสลิมที่สำคัญยิ่งที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งวิธีการดำเนินการและการจัดตั้ง โดยมีพื้นฐานจากการตระหนักถึงภารกิจที่ต้องสนองเจตนารมณ์ของศาสนาเป็นหลัก ปอเนาะจึงมีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อชุมชนของชาวไทยอิสลาม โดยทั่วไปการจัดการศึกษาในรูปแบบของปอเนาะในระยะเริ่มต้นไม่มีหลักสูตร ไม่มีชั้นเรียน ไม่มีการวัดผล การเรียนการสอนจะขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้สอน คือ โต๊ะครู และส่วนใหญ่ไม่จำกัดอายุ และใช้ภาษาท้องถิ่น (มลายู) ในการสอน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2528 :1)

จากการจัดการศึกษาในรูปแบบของปอเนาะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แต่การเรียนการสอนไม่เป็นแนวเดียวกัน ไม่มีหลักสูตร ไม่มีชั้นเรียน ในปี พ.ศ. 2501 กระทรวงศึกษาธิการ โดยอนุมัติของคณะรัฐมนตรีได้วางโครงการพัฒนาการศึกษาทั่วประเทศ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 12 ภาค ในภาคศึกษาแต่ภาคมีคณะกรรมการ 2 คณะ คือ คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาในภูมิภาค และคณะกรรมการที่ปรึกษาพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค (มยุรี จารุปาน, 2518 : 10) คณะกรรมการดังกล่าว ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาปอเนาะไว้ 4 ประการคือ ให้ปอเนาะจดทะเบียน ปรับปรุงอาคารเรียน และมีการปรับปรุงการเรียนการสอน และหลักสูตร ประการสุดท้ายจัดให้มีการประเมินผลชั้นเรียนตัวประกอบ ให้เสนอต่อกระทรวงศึกษาธิการ หลังจากนั้นรัฐก็ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาปอเนาะเป็นกรณีพิเศษ และได้กำหนดนโยบายต่างๆเป็นระยะ ดังต่อไปนี้ (ศิริบุญสารวรรณศิริ และ คณะ, 2532 : 10-12)

พ.ศ. 2504 – 2508 กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศใช้ระเบียบการส่งเสริมปอเนาะมีชื่อว่า “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504” โดยมีสาระสำคัญคือ ปอเนาะที่สนใจจะปรับปรุงกิจการของปอเนาะให้ยื่นเรื่องราวการจดทะเบียนต่อทางราชการ และถ้าปอเนาะได้จัดกิจการด้านการสอนได้ดี จะได้รับการอุดหนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ โดยให้ปอเนาะที่จดทะเบียนแล้ว การจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรศาสนา ใช้ภาษาไทย และวิชาชีพ ซึ่งมีปอเนาะจำนวนมากที่เข้ามาจดทะเบียน แต่ยังมีอีกบางส่วนที่ยังไม่แน่ใจยังลังเลเพราะเหตุผลบางอย่าง

พ.ศ. 2508 – 2514 รัฐบาลได้อนุมัติให้กระทรวงศึกษาธิการ ส่งเสริมปอเนาะที่จดทะเบียนแล้วแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และห้ามจัดตั้งปอเนาะขึ้นใหม่ตามข้อเสนอของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ทำให้ปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ และในส่วนของจังหวัด พัทลุง นครศรีธรรมราช พังงา กระบี่ ตรัง ระนองและภูเก็ต เข้ามาเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ 2549 และสนับสนุนโครงการอุดหนุน

โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2513 เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนทั้งศาสนาและสามัญให้ได้ผลดี

พ.ศ. 2517 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดโครงการโรงเรียนพี่เลี้ยงโดยคัดเลือกโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัด ยะลา ปัตตานี และนราธิวาสเป็นโรงเรียนพี่เลี้ยงเพื่อร่วมในการปรับปรุงส่งเสริมการเรียนการสอน โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามและรัฐได้ให้การอุดหนุนด้านการเงิน และส่งครูไปช่วยสอนวิชาสามัญและวิชาชีพ และอุดหนุนด้านการเรียนการสอน

พ.ศ. 2502- 2524 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดโครงการอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และในปี 2525 ได้ออกพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ให้โรงเรียนราษฎร์ที่จัดตั้งตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์เป็นโรงเรียนเอกชนตามพระราชบัญญัตินี้ โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามจึงเปลี่ยนเป็น “โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม”

พ.ศ. 2525- ปัจจุบันเป็นยุคที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้พยายามปรับปรุงพัฒนาในด้านการเรียนการสอน อาคารสถานที่ สร้างห้องประกอบการเรียนการสอนและด้านอื่นๆ

ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ได้กำหนดให้ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนทุกประเภทประกอบด้วยผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ และครูใหญ่จะทำหน้าที่บริหารงานโรงเรียนเป็นไปตามระเบียบข้อกำหนดของกระทรวงศึกษาธิการ ผู้รับใบอนุญาตหรือ โด๊ะครูเป็นผู้บริหารสูงสุดของโรงเรียนมีผู้จัดการและครูใหญ่เป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนวิชาศาสนา วิชาสามัญ และวิชาชีพ หัวหน้าครูมีหน้าที่ช่วยงานด้านวิชาการและดูแลข้าราชการครูที่มาปฏิบัติงานที่โรงเรียน ครูที่ทำหน้าที่สอนในโรงเรียนประกอบด้วยครูสอนวิชาศาสนา ครูสอนวิชาสามัญซึ่งเป็นครูที่โรงเรียนจ้างและครูที่เป็นข้าราชการที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนส่งไปช่วยสอน (ศิริบุญ สุวรรณศิริ และคณะ, 2532 :12-13)

2.1.2 ความหมายของการศึกษาในอิสลาม

ความหมายของการศึกษามีนักวิชาการได้ให้คำนิยามไว้มากมายหลายทัศนะด้วยกัน อาจจะเนื่องจากการได้รับแนวคิด ประสบการณ์ความรู้ทางการการศึกษาที่ต่างกัน หรืออยู่ในสถานที่ที่ต่างกันไปจึงประสบพบเจอปัญหาที่แตกต่างกันไป เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะส่งผลโดยตรงต่อการจัดการศึกษาของนักการศึกษาแต่ละท่าน ในส่วนของความหมายของการศึกษาก็ย่อมจะแตกต่างกันไป แต่ทั้งนี้และทั้งนี้นักการศึกษาแต่ละท่านก็มีเป้าหมายร่วมกันคือ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เปลี่ยนแปลง ไปสู่แนวทางที่ดี ฉะนั้นในการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแล้ว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาจากหลายๆมุมมอง หลายๆทัศนะแล้วนำมาหลอมรวมเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับแต่ละสภาพพื้นที่ของสังคมนั้นๆ

คำว่า “การศึกษา” ในภาษาอาหรับจะใช้คำว่า “อัตรบียะฮฺ – التربيّة” ท่านอับดุลรอฮฺมาน อัลนะฮฺลาวี (Abd al-Rahman al-Nahlawi, 2003 : 12-13) ได้นำเสนอความหมายของคำว่า “อัตรบียะฮฺ – التربيّة” มาจากรากศัพท์ภาษาอาหรับสามคำด้วยกัน

(1) มาจากคำว่า ربا يربو รอบา ยรรบ ซึ่งมีความหมายว่า เพิ่มพูนและเจริญงอกงาม

(2) มาจากคำว่า يربى يربى รอบียา ยรรบ ซึ่งมีความหมายว่าการกำเนิดและเติบโต

(3) มาจากคำว่า رب يرب ر็อบบา ยะรบบู ซึ่งมีความหมายว่า การปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การสั่งสอน การปกครองดูแล

การศึกษาในอิสลามนั้นคือการเอาใจใส่ฝึกฝนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่ง เพื่อสร้างความสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นแก่เขา โดยมุ่งไปสู่ความสำเร็จอย่างมีขั้นตอนและตรงตามเป้าหมายหรือความประสงค์ของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ฉะนั้นในการสร้างหรือปลูกฝังคนนั้นจึงต้องใช้วิธีการให้สอดคล้องกับธรรมชาติ การเจริญเติบโต ความสามารถ พละกำลัง อันจะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อทำหน้าที่เป็นคอลีฟะฮฺของอัลลอฮฺ ﷻ ที่ดีต่อไป เพราะมนุษย์นั้นคือเคาะลีฟะฮฺของอัลลอฮฺ ﷻ บนพื้นพิภพ

ดังที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰئِكَةِ اِنِّيْ جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيْفَةً ۗ قَالُوْٓا اَجْعَلْ فِيْهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيْهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۗ قَالَ اِنِّيْۤ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٣٠﴾ ﴾

.ความว่า “และจงรำลึกถึงขณะที่พระเจ้าของเจ้าได้ตรัสแก่มะลาอิกะฮฺว่า แท้จริงข้าจะให้มีผู้แทนคนหนึ่งบนพิภพ มะลาอิกะฮฺได้ทูลขึ้นว่า พระองค์จะทรงให้มีขึ้นในพิภพซึ่งผู้ที่บ่อนทำลาย และก่อการนองเลือด ในพิภพกระนั้นหรือ? ทั้ง ๆ ที่พวกข้าพระองค์ให้ความบริสุทธิ์ พร้อมด้วยการสรรเสริญพระองค์ และเทิดทูนความบริสุทธิ์ในพระองค์ พระองค์ตรัสว่า แท้จริงข้ารู้ยิ่งในสิ่งที่พวกเจ้าไม่รู้”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ :30)

การศึกษาในอิสลามไม่ได้หมายถึงเพียงการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์หรือทักษะจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกชนรุ่นหนึ่ง แต่ในมุมมองของอิสลามการศึกษาจะมีความหมายที่กว้าง

ครอบคลุมหลายๆด้าน กล่าวคือการศึกษาในอิสลามเป็นกระบวนการอบรมและบ่มเพาะสติปัญญา ร่างกายและจิตวิญญาณ เพื่อผลิตมนุษย์ที่สมบูรณ์ (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2549:83)

ท่านฮาซัน ลังจูลุง (Hasan Langgulung, 1987 : 4) ได้กล่าวว่า “ในภาษาอาหรับ ได้มีคำศัพท์หลายคำที่ใช้ในความหมายของการศึกษาโดยปกติคำศัพท์ที่ใช้กันมีดังนี้”

1. **ตฺรบียะฮฺ (تربية)** การดูแลหรือเลี้ยงดูละมุนละม่อม การอบรม การขัดเกลาจิตใจ ปลูกฝัง บ่มนิสัย ดังที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอาน

(وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا)

ความว่า “และจงบ่มน้อมแก่ท่านทั้งสอง ซึ่งการถ่อมตนเนื่องจาก ความเมตตา และจงกล่าวว่า ข้าแต่พระเจ้าของฉัน ทรงโปรดเมตตา แก่ท่านทั้งสองเช่นที่ทั้งสองได้เลี้ยงดูฉันเมื่อเยาว์วัย”

(อัลอิสรออ : 24)

2. **ตะอฺลีม (تعليم)** หมายถึง การสอน การถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาและความรู้ ทางโลก ดังที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

(وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَٰؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ)

ความว่า “และพระองค์ได้ทรงสอนบรรดานามของทั้งปวงให้แก่ อาดัม ภายหลังได้ทรงแสดงสิ่งเหล่านั้นแก่มะลาอิกะฮฺ แล้วตรัสว่า จงบอกบรรดาชื่อของสิ่งเหล่านั้นแก่ข้า หากพวกเจ้าเป็นผู้พูดจริง”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ :31)

3. **ตะอฺดีบ (تأديب)** หมายถึงการอบรมบ่มนิสัยให้มีคุณธรรม จริยธรรมและมี ระเบียบวินัย ดังความหมายที่ปรากฏในหะดีษของท่านเราะสูล ﷺ ที่ว่า

أدبني ربي فأحسن تأديبي

ความว่า “พระเจ้าของฉัน ให้อบรมบ่มนิสัย และพระองค์ทำให้การศึกษาของฉัน ดีที่สุด

(รายงานโดย บุคอรีและมุสลิม)

นอกจากนี้ยังมีศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่นักวิชาการได้กล่าวขานถึงดังนี้ (อ้างถึงในซอลีซะห์ หะยีสะมะแอ, 2551 : 12-15)

1. อัลอิรชาด (الإرشاد) หมายถึง การชี้แนะสู่ทางที่เที่ยงตรงในโลกนี้
2. อัลดัตติรีย (التدريس) หมายถึง การสอนของบุคคลหนึ่งแก่ผู้เรียนในวิชาใดวิชาหนึ่ง
3. อัลดัตตันซออะฮฺ (التثنية) หมายถึง การให้การศึกษาอบรมเลี้ยงดูมนุษย์ตั้งแต่เยาว์วัย
4. อัลอิศลาฮฺ (الإصلاح) หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การแก้ไขและการส่งเสริมแต่งให้สมบูรณ์ขึ้น
5. อัลดัตตะฮฺซิบ (التهذيب) หมายถึง การชำระขัดเกลาจิตใจให้บริสุทธิ์ด้วยการอบรมเลี้ยงดู เพื่อให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงาม
6. อัลดัตตีฮฺ (التطهير) หมายถึง การทำจิตใจให้สะอาดจากสิ่งที่ไม่ดี
7. อัลดัตตะฮฺกียะฮฺ (التزكية) หมายถึง การชำระขัดเกลาจิตใจของมนุษย์ให้บริสุทธิ์ห่างไกลจากสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลาย
8. อัลนุศฺ วา อัลอิรชาด (النصح و الإرشاد) หมายถึง การตักเตือนบุคคลอื่นและชี้แนะแนวทางให้เขาไปสู่ความดีงาม
9. อัลอัคลาคว (الأخلاق) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแก้ไขจรรยาบรรณทำให้ดียิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่านิยามความหมายของคำการศึกษาในอิสลามนั้นมีได้เป็นเพียงแค่การสอน การถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน แต่ยังมีหมายถึงการอบรมขัดเกลาจิตใจ ปลูกฝัง บ่มนิสัยให้มีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แก่ผู้เรียนในทุกๆด้าน

2.1.3 ความสำคัญของการศึกษาในอิสลาม

อิสลามให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งอัลกุรอานและอัลหะดีษเองนั้นได้พูดถึงและกระตุ้นเตือนให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาเอาไว้มากมายหลายที่ด้วยกัน ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นว่า ด้วยการศึกษานั้น ที่จะเป็นกุญแจสำคัญสำหรับมุสลิมในการที่จะไขไปสู่ความสำเร็จในทุกเรื่องราวทั้งในดunyaและอาคิเราะฮฺ การศึกษาและความรู้นับเป็นสิ่งจำเป็นต่อมุสลิมทุกคน โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นศาสตร์ทางด้านการประถานวะฮฺยู อย่างเช่น ความรู้เกี่ยวกับ

การศรัทธา การปฏิบัติศาสนาและจริยธรรมการดำเนินชีวิต คำว่า ความรู้ หรือ การเรียนรู้ และคำที่เกี่ยวข้อง ได้ถูกบัญญัติไว้ในอัลกุรอานมากกว่า 800 ครั้ง (อ้างถึงในซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ, 2551 : 19) ด้วยเหตุนี้เอง การประทานโองการอัลกุรอานของพระเจ้ามายังมนุษยชาติ โดยผ่านท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นจึงเริ่มต้นด้วยโองการที่ใช้ให้มนุษย์อ่าน เป็นลำดับแรก

ดังที่อัลลอฮ์ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

(أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝ أَقْرَأْ ۝ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ)
(๑)

ความว่า “จงอ่านด้วยพระนามแห่งพระเจ้าของผู้ทรงบังเกิด ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิด และพระเจ้าของเจ้านั้นผู้ทรงใจบุญยิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้”

(อัล อะลัก 1-5)

หากใครได้ศึกษาอัลกุรอานอย่างจริงจังแล้วจะพบว่า ตลอดเนื้อหาคำแนะนำเรื่องของอัลกุรอานนั้น ได้มีการสอดแทรกและเตือนสติให้มนุษย์ได้ใช้ความคิดและสติปัญญา เพื่อการใคร่ครวญ วิเคราะห์ วิจัย ค้นคว้า เรียนรู้ และทำความเข้าใจเรื่องราวต่างๆรอบตัว ดังคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ในอัลกุรอานว่า

(وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ۖ فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۗ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ)
(๑)

ความว่า “และหนึ่งจากสัญญาณทั้งหลายของพระองค์คือ ทรงให้พวกเขาเห็นสายฟ้าแลบเป็นที่หวาดกลัว และเป็นความหวัง และทรงหลั่งน้ำลงมาจากฟากฟ้า และทรงให้แผ่นดินมีชีวิตชีวาด้วยมัน (น้ำฝน) หลังจากการแห้งแล้งของมัน แท้จริงในการนั้น ย่อมเป็นสัญญาณแก่หมู่ชนผู้ใช้สติปัญญา”

(อีรุม 24)

จากความสำคัญของการศึกษาอิสลามที่ได้กล่าวมาข้างต้นล้วนแล้วแต่ที่จะบ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาในอิสลามทั้งสิ้น ดังนั้นระบบอิสลามจึงกำหนดให้เป็นวาญิบ (จำเป็น) สำหรับมุสลิมทุกคนที่จะต้องทำการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อจะได้นำเอาความรู้ไปสู่การปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบทั้งที่เป็นความรับผิดชอบโดยส่วนตัว และความรับผิดชอบโดยส่วนรวม

ดังที่ท่านบิรมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

((طلب العلم فريضة على كل مسلم))

(أخرجہ ابن ماجہ 1998 : 224)

ความว่า “การศึกษาหาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นเหนือมุสลิมทุกคน”

(บันทึกโดย Ibn Majah, 1998 : 224)

ด้วยความรู้จากการศึกษานั้นมนุษย์สามารถตัดสินใจกระทำการใดๆ ได้อย่างถูกต้องสามารถก่อให้เกิดผลดีต่อตนเองและสังคมโดยรวม ทั้งยังช่วยสนับสนุนให้สังคมและประเทศชาติครอบครองทรัพยากรธรรมชาติเพื่อผลประโยชน์ของชนในชาติทุกคน และด้วยความรู้ นั้นจะเป็นสาเหตุให้ปัจเจกบุคคลและสังคมมีความเข้มแข็งและมั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ทั้งภาคบังคับต่อตนเอง และภาคบังคับต่อสังคม นั้นจะเป็นที่โปรดปรานของอัลลอฮ์ ﷻ และเราะฮูต ﷺ ของพระองค์ และมวลมนุษย์ทั้งหลาย อีกทั้งได้รับเกียรติในชีวิตทั้งโลกนี้และโลกหน้าและยังได้รับเกียรติและการยกย่องจากสังคมอีกด้วย และในอีกด้านหนึ่งด้วยการมีความรู้ นั้นมนุษย์จะเข้าใจถึงคุณลักษณะอันสูงส่ง การมีอำนาจสูงสุดและความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ ﷻ อีกทั้งยังสามารถเข้าใจถึงวิหยาปัญญาของการสร้างโลกและจักรวาลนี้ ส่งผลให้ผู้ที่มีความรู้ นั้นมีความศรัทธาและยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ มากขึ้น ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า หน้าที่ในการเรียนรู้นั้นเป็นหน้าที่หนึ่งที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติ อันเป็นการสอดคล้องกับการพัฒนาตามการเรียกร้องของอิสลาม ทั้งอัลกุรอานและอัลหะดีษต่างก็กำชับประชาชาติมุสลิมให้แสวงหาความรู้

จะเห็นได้ว่าอิสลามและความรู้หรือการศึกษานั้นเป็นคำที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การศึกษาไม่ใช่สิ่งใหม่ในทัศนะอิสลาม การศึกษาในอิสลามเป็นรากฐานที่ท่านเราะฮูต ﷺ ผู้ยิ่งใหญ่ได้ใช้ในการสร้างประชาชาติมุสลิมในโลกนี้ และเชื่อว่าถ้าหากปราศจากซึ่งการศึกษาอิสลาม อิสลามไม่สามารถปรากฏได้จวบจนถึงปัจจุบันนี้ (ซอติฮะห์ หะยีสะมะแอ, 2551 : 21)

2.1.4 แหล่งที่มาของการศึกษาในอิสลาม

การศึกษาในอิสลามมีที่มาจากหลายแห่งด้วยกัน แหล่งที่มาที่ถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ อัลกุรอาน ซึ่งได้รับการถือเป็นแหล่งเรียนรู้หลักโดยเฉพาะสำหรับมุสลิมและมนุษยชาติโดยทั่วไป ในขณะที่สุนนะฮ์ได้รับการถือเป็นแหล่งลำดับที่สอง (ชัยนุ มุฮัมมัด ชะฮาดะฮ์ ม.ป.ป:4)

1.อัลกุรอาน

อัลกุรอานคือ ถ้อยสำนวนแห่งพระคำรัสของอัลลอฮ์ที่มหัศจรรย์ซึ่งถูกประทานลงมาให้แก่ท่านสุดท้ายแห่งบรรดานบีและเราะสูล ﷺ โดยผ่านญิบรีล อัลอามีน ถูกบันทึกในคัมภีร์ ถูกถ่ายทอดมายังเราด้วยความปลอดภัยไม่มีการโกหก การอ่านถือเป็นอิบาดะฮ์ เริ่มต้นด้วยสุเราะฮ์ อัลฟาติฮะฮ์ และสิ้นสุดด้วยสุเราะฮ์อันนาส (Ahmad Mohd.Salleh, 2004 : 9)

อัลกุรอานคือจิตวิญญาณของการศึกษาในอิสลามเป็นแหล่งกำเนิดของการศึกษาที่บริสุทธิ์ ซึ่งกาลเวลาไม่สามารถทำให้เปลี่ยนแปลงเปราะเปื้อนและเลื่อนไปได้ นั้นเป็นเพราะอัลกุรอานเป็นที่มาของ

- 1 .หลักการยึดมั่นของอิสลาม (عقيدة إسلامية) ที่มุสลิมทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้และศรัทธา ไม่ว่าจะเป็นการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ มลาอิกะฮ์ พระคัมภีร์ต่างๆ บรรดาศาสนทูต และวันสิ้นโลก
2. หลักกฎหมายอิสลาม (الشريعة) ที่มุสลิมทุกคนจำเป็นต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด
- 3.จริยธรรมอันทรงคุณค่าซึ่ง ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่จะช่วยในการฝึกฝนกล่อมเกลাজิตใจพัฒนาบุคคลและสังคมในอัลกุรอานมีการเตือนสำคัญที่บกริยามารยาทที่ไม่ดีงามอันจะทำให้เสื่อมเสียความเป็นมนุษย์ผู้ทรงเกียรติไว้มากมายหลายโองการด้วยกัน
4. เรื่องราวของประชาชาติและบรรพชนรุ่นเก่าก่อน ซึ่งอัลกุรอานได้นำเรื่องราวเหล่านี้มาเล่าต่อเพื่อเป็นอุทาหรณ์ และเป็นสิ่งชี้แนะแก่ชนรุ่นหลัง เพื่อเป็นแนวทางไปสู่วิถีทางแห่งอัลลอฮ์ ﷻ และรับรู้ถึงแนวทางการปฏิบัติของผู้ประเสริฐและผู้บ่อนทำลาย
- 5.กฎเกณฑ์หลักการปฏิบัติที่ทรงบัญญัติไว้ทั้งหลักการและแนวทางปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับผู้ทรงสร้าง และมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน
6. การกระตุ้นให้พิจารณาฟากฟ้าและจักรวาลซึ่งเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างไว้เพื่อนำไปสู่การทำความรู้จักสิ่งเร้นลับต่างๆที่มีอยู่ในจักรวาล ตลอดจนการสร้างสรรค์สรรพสิ่งต่างๆของอัลลอฮ์ ﷻ เพื่อให้เกิดความศรัทธาขึ้นในจิตใจของมนุษย์

7. การชี้นำด้วยวิธีการที่มีอยู่ในอัลกุรอาน ไม่ว่าจะเป็นพื้นฐานของการจัดการศึกษาที่มีส่วนทำให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงเกี่ยวกับการเรียนการสอนได้ เช่น อิทธิพลทางด้านจิตใจของผู้สอนที่มีต่อผู้เรียน การยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน การให้เกียรติแก่ผู้เรียน การสอนอย่างมีขั้นตอนค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ การเชื่อมบทเรียนเข้ากับหน้าที่การทำงาน การเชื่อมบทเรียนเข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง การใช้สื่อต่างๆ ประกอบการเรียนการสอน การสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียน และการประเมินการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

2. สุนนะฮะชะบะวียะฮุ (แนวทางของท่านนบี ﷺ)

สุนนะฮะ คือ คำพูด การกระทำ การยอมรับ จรรยาบรรณ ทุกอิริยาบถ ตามธรรมชาติของท่านเราะสูล ﷺ ก่อนแต่งตั้งหรือหลังแต่งตั้งเป็นเราะสูล ﷺ

ท่านอะฮฺมัด มุฮัมมัด ซาและฮุ (Ahmad Mohd.Salleh, 2004:12) ได้กล่าวว่า “ ความสำคัญของอัสสุนนะฮุในอิสลามไม่อาจปฏิเสธได้ เพราะอัสสุนนะฮุสามารถชี้นำมนุษย์ในสิ่งที่ดีงาม และนำความสุขในคุณค่าและอาคีเราะฮุ สุนนะฮุเป็นแหล่งที่มาของหุกุมอันดับสองรองจากอัลกุรอาน ”

เมื่ออัลกุรอานคือ แหล่งที่มาของการศึกษาในอิสลามเป็นอันดับแรก สุนนะฮุของท่านนบี ﷺ ก็เป็นแหล่งที่มาของการศึกษาระดับที่สองรองจากอัลกุรอาน เป็นตัวที่ทำให้ที่มาอันดับแรกมีความสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น จึงนับได้ว่าอัลกุรอานและสุนนะฮุเป็นที่มาหลักของการศึกษาในอิสลาม

สุนนะฮะชะบะวียะฮุ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับอัลกุรอานแล้วจะให้ความชัดเจนใน 3 ประการคือ

1. เป็นสิ่งที่ช่วยอธิบายให้อัลกุรอานมีความชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นสิ่งที่บอกรายละเอียดในบางหลักการที่ยังคลุมเครือไม่ชัดเจน อีกทั้งยังช่วยจำกัดความหมายหลักการต่างๆ ที่ถูกกล่าวไว้ในอัลกุรอานอย่างกว้าง นอกจากนั้น สุนนะฮุยังช่วยชี้แจง โองการต่างๆ ที่ถูกยกเลิกไปแล้วและมีโองการใหม่มาแทนที่ เช่น การอธิบายการละหมาด และการจ่ายซะกาต เป็นต้น

2. สุนนะฮุยังช่วยเพิ่มรายละเอียดในบัญญัติต่างๆ ที่ถูกกล่าวเป็นหลักการไว้ในอัลกุรอาน โดยการนำมาซึ่งรายละเอียดตามหลักการที่ถูกกล่าวไว้ เช่น การสาบานสาปแช่ง ซึ่งอัลกุรอานได้ชี้แจงเรื่องดังกล่าวไว้อย่างสมบูรณ์แบบครบถ้วน โดยที่สุนนะฮุเป็นตัวกำหนดวิธีปฏิบัติ เช่น ให้มีการแยกกันอยู่ระหว่างสามีภรรยาตามหลักการดังกล่าว

3. สุนนะฮุเป็นตัวนำมาซึ่งบทบัญญัติใหม่ๆ ที่อัลกุรอานไม่ได้ระบุไว้ ตัวอย่างเช่น การห้ามรับประทานเนื้อม้าลาย และสัตว์มีพิษต่างๆ

ท่านเราะสูล ﷺ ได้วางรูปแบบอันเป็นแบบอย่างของมารยาทในทางปฏิบัติที่มุสลิมทุกคนสมควรนำเป็นแนวทางแห่งการดำรงชีวิตเป็นอย่างยิ่ง ท่านเราะสูล ﷺ ได้ดำรงไว้ซึ่ง

แบบอย่างที่ได้ทำการเรียกร็องจนไม่สามารถแบ่งแยกได้ระหว่างการดำรงชีวิตจริงกับการแสดงให้แบบอย่างที่ท่านได้ทำการเรียกร็อง คุณลักษณะอันประเสริฐของท่านครอบคลุมในทุกด้านของการดำเนินชีวิต ท่านเป็นพ่อผู้เต็มเปี่ยมไปด้วยความเมตตา และเป็นจอมทัพผู้กล้าหาญ และยังเป็นครูผู้ชาญฉลาด เป็นผู้ที่ถูกทดสอบที่เปี่ยมล้นด้วยความอดทน นอกจากนั้นสุนนะฮ์หรือแนวทางของท่านได้หยิบยื่นขอบข่ายการศึกษาให้แก่เราไว้อย่างครบถ้วนอีกด้วย แนวทางของท่านเพียบพร้อมไปด้วยการปลูกฝังพื้นฐานการเรียนการสอนและวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยที่ท่านเราะสุล ﷺ ได้ให้ความสำคัญต่อระดับและฐานันดรของผู้เรียนและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีอยู่ในตัวของผู้เรียน ดังจะเห็นได้จากที่ท่าน ได้เริ่มการเรียนการสอนอย่างค่อยเป็นค่อยไป เช่นการปลดปล่อยบรรดาประชาชาติของท่านออกจากประเพณีปฏิบัติที่ขัดแย้งต่อคำสอนของอิสลาม ที่กำลังแผ่กระจายปกคลุมสังคมในสมัยนั้นเหมือนเงาตามตัว (ชัยนุ มุฮัมมัด ซาฮาตะฮฺ ม.ป.ป. 6-7)

อัลกุรอานและอัศสุนนะฮ์จะต้องถือเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญยิ่งในการนำมาเป็นพื้นฐานการศึกษาอิสลาม อีกทั้งจะต้องนำการอิจติฮาด (หลักการวินิจฉัยที่เป็นฉันทามติของปวงประชาญ์) มาเป็นพื้นฐานการศึกษาด้วย หากได้นำอัลกุรอานและอัศสุนนะฮ์ทั้งสองแหล่งความรู้ดังกล่าวมาเป็นพื้นฐานหลักสำคัญทางการศึกษาพร้อมกับการอิจติฮาด แน่แน่นอนว่าแผนการจัดการศึกษาของชาตินั้นก็จะไม่ประสบกับความคลุมเครือ ดังนั้นหากพื้นฐานการศึกษาของประชาชาติอิสลามตั้งอยู่บนพื้นฐานอัลกุรอานและอัศสุนนะฮ์แล้ว โดยทางอ้อมเป้าหมายการศึกษานั้นก็สามารถผลิตมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่เรียกว่า อุมมะฮ์ อัลกุรอาน หรือ ประชาชาติแห่งอัลกุรอาน (ซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ, 2551 : 23)

2.1.5 เป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาในอิสลาม

เป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาอิสลามมีหลายประการด้วยกัน แต่เป้าหมายและวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาอิสลาม คือ การสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุกๆ ด้านเพื่อทำการกักดี (อิบาดะฮ์) และเป็นตัวแทน (เคาะลีฟะฮ์) ของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ บนพื้นแผ่นดิน

ดังคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ในอัลกุรอานว่า

(وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥١﴾)

ความว่า “และฉัน (อัลลอฮ์) มิได้สร้างญินและมนุษย์เพื่ออื่นใด เว้นแต่ให้เคารพกักดีฉัน”

(อัยยาริยาต:56)

และอีกโองการหนึ่ง

(وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّيْ جَاعِلٌ فِى الْاَرْضِ خَلِيْفَةً)

ความว่า “และจงรำลึกถึงขณะที่พระเจ้าของเจ้าได้ตรัสแก่มลาอิกะฮ์ว่าแท้จริงข้าจะให้เป็นผู้แทนคนหนึ่งในโลก”

(อัลบาคอเราะฮ: 30)

นอกจากนี้การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์หลักทางการศึกษาอิสลามนี้ยังสอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์อีกด้วย กล่าวคือ มนุษย์นั้นเป็นมัลกูด (สิ่งที่ถูกสร้าง) ที่มีความอ่อนแอ ต้องการที่พึ่ง ต้องการความช่วยเหลือและต้องการแหล่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และพระองค์อัลลอฮ ﷻ เท่านั้นที่เป็นที่พึ่งของมัลกูดทั้งหลาย ดังคำดำรัสของอัลลอฮ ﷻ ในอัลกุรอานว่า

(اَللّٰهُ الصَّمَدُ)

ความว่า “อัลลอฮ ﷻ นั้นทรงเป็นที่พึ่ง”

(อัลอิคลาศ:2)

จากอายะฮ์อัลกุรอานข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระองค์อัลลอฮ ﷻ เท่านั้นที่มวลมนุษย์ทั้งหลายขอความช่วยเหลือ ขอเป็นที่พึ่ง เป็นแหล่งยึดเหนี่ยวหรือยึดมั่นทางจิตใจด้วยการศรัทธาเชื่อมั่นต่อพระองค์นั่นเอง และทุกชีวิตจะต้องกลับไปสู่พระองค์ผู้ทรงอภิบาลแห่งสากลโลก ฉะนั้นเมื่อมนุษย์ได้มีโอกาสสร้างความศรัทธาเชื่อมั่นใกล้ชิดกับพระองค์ด้วยการทำการก่ดี (อิบาดะฮ) เช่น การละหมาด การถือศีลอด การอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน และการปฏิบัติประการอื่นๆ อีกมากมายจากบรรดาอิบาดะฮ ด้วยความลึกซึ้งและบริสุทธิ์ใจ มนุษย์จะรู้สึกสบายใจเหมือนเกิดพลังใหม่ขึ้นในร่างกายและจิตใจ หากปราศจากการศรัทธาเชื่อมั่นแล้ว เปรียบเสมือนเรือที่แล่นไปโดยไม่มีหางเสือ

การศึกษาอิสลามยังมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์อีกหลายๆ ประการที่สำคัญดังนี้ (มุฮัมมัด อะฎียะฮ อัล-อิบรอฮีม, 2521:6-11)

1. เพื่อการอบรมและการขัดเกลาทางศีลธรรม นักปราชญ์มุสลิมเห็นพ้องเป็นเอกฉันท์แล้วว่า การอบรมทางศีลธรรมเป็นความจำเป็นของการศึกษาอิสลาม และการขัดเกลาบุคลิกลักษณะเป็นเป้าหมายที่ถูกต้องแท้จริง มิได้หมายความว่าอิสลามไม่เห็นความสำคัญทางด้านอื่นๆ ทุกด้าน เด็กต้องการความแข็งแกร่งทางด้านสติปัญญา และร่างกาย การเรียนรู้ การปฏิบัติและการอบรมบุคลิกลักษณะ ความรู้สึก ตลอดจนกระทั่งรสนิยม

จากอายะฮ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าอิสลามได้สนับสนุนและส่งเสริมเกี่ยวกับการแสวงหาปัจจัยยังชีพหรือประกอบอาชีพแต่ก็ไม่ลืมการรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ กล่าวคือไม่ทำการประกอบอาชีพหรือกิจกรรมต่างๆ จนลืมการทำการภักดีต่อเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ

4. เพื่อเพิ่มพูนความรู้และการจำแนกข้อเท็จจริง การศึกษาเป็นขบวนการสืบเนื่องซึ่งไม่มีวันหยุด การศึกษาไม่ใช่ประกาศนียบัตร งานหรือเงิน

อิบนุ คอลดูนได้วางเป้าหมายทางการศึกษาตามทัศนะของท่าน พอสรุปได้ดังนี้ (อิบราฮีม ณรงครักษาเขต, 2549:82)

1. เพื่อให้นักเรียนสามารถวางแผนที่จะตอบสนองความต้องการของสังคม
2. เพื่อแสวงหาความรู้ที่อยู่เหนือความรู้ที่ได้มาจากประสาทสัมผัส
- 3 เพื่อพัฒนาบุคลิกนิสัยให้สอดคล้องกับศาสนา เพราะสิ่งนี้จะทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุข

4. เพื่อให้นักเรียนมั่นใจกับวิถีการดำเนินชีวิต

นักการศึกษาอิสลามยังได้กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์เฉพาะทางการศึกษาในอิสลามซึ่งจะเน้นให้ความสำคัญทางด้านศาสนาและจริยธรรมดังนี้ (Hasan Langgulung, 2003 : 63-65)

1. เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับอากีละฮ์และอิบาดะฮ์ และการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดความเคยชินตลอดจนการให้ความสำคัญต่ออากีละฮ์และอิบาดะฮ์

- 2 สร้างความตระหนักต่อผู้เรียนในด้านศาสนา ซึ่งประกอบด้วยหลักการโครงสร้างต่างๆ ทางด้านจริยธรรม

3. ปลุกฝังด้านอิมานต่ออัลลอฮ์ ﷻ มลาอิกะฮ์ เราะสุล ﷺ กิตาบ และวันกิยามะฮ์

4. สร้างแรงกระตุ้นให้เยาวชน เพิ่มความรู้ด้านกิริยามารยาทและความรู้ทางด้านศาสนา เพื่อให้เขาปฏิบัติตามบทบัญญัติต่างๆ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

5. ปลุกฝังให้มีความรัก การเทิดทูนต่ออัลกุรอาน โดยการอ่านทำความเข้าใจและปฏิบัติตามบทบัญญัติต่างๆ ที่มีอยู่ในอัลกุรอาน

6. ปลุกฝังให้มีความภาคภูมิใจต่อประวัติศาสตร์อิสลาม วัฒนธรรมอิสลาม วิถีบุรุษและยึดปฏิบัติตามแนวทางของพวกเขาเหล่านั้น

7. ปลุกฝังให้มีความสมัครใจ มองโลกในแง่ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบ อดทน ต่อสู้เพื่อความดี ยึดมั่นต่อหลักการ เสียสละเพื่อศาสนา แผ่นดิน และพร้อมที่จะปกป้องรักษา

8. เพื่อขัดเกลาลึกลับใจ สร้างแรงจูงใจให้กับเยาวชน สร้างให้มีความยึดมั่นต่อหลักการศรัทธาและคุณค่าที่ดี ฝึกให้มีความอดทนต่อสิ่งเร้า ให้รู้จักยับยั้งอารมณ์ และดูแลเยาวชนไปสู่สิ่งที่ดี

9.ปลูกฝังหลักศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และความรู้ดีกรีกต่อศาสนา ให้มีความสำคัญในด้านคุณธรรมจริยธรรม ให้เด็กได้รำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ อยู่เสมอ

10. เพื่อขจัดสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ความอิจฉาริษยา ความเกลียดชัง ความรุนแรง ความหยิ่งยโส การหลอกลวง ความแตกแยก ความขัดแย้ง ความก่อกบฏและความไม่มั่นใจ

จากเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นรวมไปด้วยเป้าหมายและวัตถุประสงค์ทั่วไปที่มองในภาพกว้างและเป้าหมายและวัตถุประสงค์เฉพาะซึ่งอาจจะมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์อื่นๆ อีกมากมาย แล้วแต่มุมมองหรือทัศนคติของนักการศึกษาแต่ละท่าน แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นเป้าหมายและวัตถุประสงค์เหล่านี้ล้วนสนองตอบเป้าหมายหลักที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นทั้งสิ้น

2.1.6 วิธีสอนของท่านเราะสุล ﷺ

วิธีสอนของท่านเราะสุล ﷺ หมายถึง กระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆที่ท่านได้ใช้อบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ และเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

ลักษณะวิธีสอนแบบต่างๆของท่านเราะสุล ﷺ

วิธีสอนของท่านเราะสุล ﷺ มีความหลากหลายและมีวิธีมากมายหลายวิธี ดังวิธีสอนที่สำคัญต่อไปนี้

2.1.6.1 วิธีสอนแบบบรรยาย

เป็นวิธีสอนที่ท่านเราะสุล ﷺ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบการพูด บอกเล่าอธิบาย เนื้อหาหรือเรื่องราวต่างๆให้แก่บรรดาเศาะหาบะฮ์

อะลี อะฮฺมัดมัดคัวร์ (Ali Ahmad Madkur, 2002:329) ได้กล่าวว่า “การสอนแบบบรรยาย เป็นวิธีสอนที่เหมาะสมกับระดับปัญญาชน และเป็นวิธีสอนแบบดั้งเดิมของการเรียนการสอนในอิสลาม

ท่านเราะสุล ﷺ ได้กล่าวว่า

((خط لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم خطأ ثم قال هذا سبيل الله ثم

خط خطوطاً عن يمينه وعن شماله ثم قال هذه سبيل قال يزيد متفرقة على

كل سبيل منها شيطان يدعو إليه ثم قرأ : وأن هذا صراطي مستقيماً

فاتبعوه ، ولا تتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبيله .))

(رواه أحمد، 4142:1995)

ความว่า ท่านเราะสูล ﷺ ได้ลากเส้นหนึ่งเส้น และท่านได้กล่าวว่า “นี่คือแนวทางของอัลลอฮ์” หลังจากนั้นท่านได้ลากเส้นหลายเส้นทางด้านขวาและด้านซ้ายของเส้นดังกล่าว และท่านได้กล่าวว่า “นี่คือแนวทางที่หลากหลาย” ทุกแนวทางนั้นจะมีชัยฏอนคอยชักชวนสู่แนวทางดังกล่าว และท่านได้อ่านอัลกุรอานอายะฮ์ที่มีความว่า “และแท้จริงนี่คือทางของข้าอันเที่ยงตรงพวกเจ้าจงปฏิบัติตามมันเถิด และอย่าปฏิบัติตามหลาย ๆ ทาง เพราะมันจะทำให้พวกเจ้าแยกออกไปจากทางของพระองค์” (อัลอันอาม: ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 153)

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 4142)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ท่านเราะสูล ﷺ ได้บรรยายถึงแนวทางอิสลามที่เที่ยงตรงที่นำมาสู่ความมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และเป็นหนทางที่นำไปสู่สรวงสวรรค์ และเส้นอื่นๆจากเส้นตรงนั้น ไม่ว่าจะเป็ นอุดมการณ์ ระเบียบ และกฎเกณฑ์ต่างๆ หรือแม้แต่ว่าความคิดใดๆล้วนเป็นหนทางชัยฏอนทั้งสิ้น ซึ่งต่างนำไปสู่ความเสื่อมเสียและสูญสลาย สุดท้ายจะเป็นทางนำไปสู่นรก

2.1.6.2 วิธีสอนแบบสาธิต

เป็นวิธีสอนที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้แสดงเป็นตัวอย่างให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﺻﻮﺑﻬﺎน ได้ดู พร้อมกับอธิบายรายละเอียดต่างๆตามขั้นตอนที่ชัดเจน พร้อมกับสังเกตการณ์ปฏิบัติของเศาะหาบะฮ์ ﺻﻮﺑﻬﺎน ในสิ่งที่ท่านได้สาธิตให้แก่พวกเขา หากพวกเขาปฏิบัติไม่ถูกต้อง ท่านเราะสูล ﷺ ก็ จะแนะนำและตักเตือนพวกเขาให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง เช่น การสาธิตวิธีการอาบน้ำละหมาด การละหมาด และการประกอบพิธีหัจญ์ เป็นต้น

ท่านซัยนุ มุฮัมมัด ชะฮาตะฮุ (ม.ป.ป. :110) ได้กล่าวว่า “การสอนแบบสาธิตเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอีกรูปแบบหนึ่งที่นิยมใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยผู้สอนเป็นผู้สาธิตขั้นตอนการปฏิบัติอย่างละเอียด ส่วนผู้เรียนเป็นผู้คอยสังเกต และซักถามขั้นตอนที่ยังไม่เข้าใจ เมื่อเสร็จสิ้นการสาธิตก็จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทดลองปฏิบัติโดยผู้สอนคอยควบคุมอย่างใกล้ชิด หากมีขั้นตอนใดที่ไม่ถูกต้อง ผู้สอนจะแนะนำจนกระทั่งผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องทุกขั้นตอน ในบางกรณีผู้สอนอาจจะต้องทำการสาธิตหลายๆครั้งเพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติตามได้ถูกต้อง”

วิธีสอนแบบสาธิตเป็นวิธีสอนที่คล้ายกับวิธีสอนแบบบรรยายตรงที่ยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง เพราะผู้สอนเป็นผู้วางแผน ดำเนินการ และปฏิบัติ วิธีสอนแบบนี้จึงเหมาะสำหรับจุดประสงค์การสอนที่ต้องการให้ผู้เรียนเห็นขั้นตอนการปฏิบัติ ดังที่ท่านนุอัยม บิน अबดุลลอฮ อัลมุญญิบิร เล่าว่า

((قال رأيت أبا هريرة يتوضأ فغسل وجهه فأسبغ الوضوء ثم غسل يده اليمنى حتى أشرع في العضد ثم غسل يده اليسرى حتى أشرع في العضد ثم مسح رأسه ثم غسل رجله اليمنى حتى أشرع في الساق ثم غسل رجله اليسرى حتى أشرع في الساق. ثم قال هكذا رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يتوضأ وقال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم أنتم الغر المحجلون يوم القيامة من إسباغ الوضوء فمن استطاع منكم فليطل غرته وتحجيله))

(رواه مسلم، 246:1996)

ความว่า “เขากล่าวว่า ฉันเห็น อับู สุรัยเราะฮฺ อาบน้ำละหมาด โดยครั้งแรกท่านล้างหน้าอย่างดีที่สุด (เกินขอบเขต) จากนั้นจึงล้างมือขวาไปจนสุดลำแขน หลังจากนั้นจึงล้างมือซ้ายจนสุดลำแขน แล้วจึงเช็ดศีรษะ หลังจากนั้นจึงล้างเท้าขวาจนถึงหน้าแข้ง หลังจากนั้นจึงล้างเท้าซ้ายจนถึงหน้าแข้ง แล้วท่านจึงพูดว่า “ฉันเห็นท่านรอซูล อาบน้ำละหมาดเช่นนี้” และ (อับู สุรัยเราะฮฺ) เล่าว่า ท่านรอซูล กล่าวว่า พวกท่านเป็นผู้ที่มีรัศมีส่องประกายจากหน้าผาก แขน และขา ในวันกิยามะฮฺ เนื่องจากการอาบน้ำละหมาดที่สมบูรณ์ (เกินกว่าขอบเขต) ดังนั้น ผู้ใดที่มีความสามารถในหมู่พวกท่านก็จงล้างหน้าผากและขาของเขาเกินกว่าขอบเขต”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 246)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบสาธิต โดยนุอัยม บิน अबดุลลอฮ ได้เห็นการอาบน้ำละหมาดของท่านอับู สุรัยเราะฮฺ ตั้งแต่เริ่มต้นการอาบน้ำละหมาดจนกระทั่งเสร็จสิ้น วิธีการอาบน้ำละหมาดดังกล่าวเป็นวิธีที่ถูกต้องและสมบูรณ์ตามแบบฉบับของท่านเราะซูล เพราะอับู สุรัยเราะฮฺ ก็ได้อาบน้ำตามแบบอย่างที่ท่านเราะซูล ได้ปฏิบัติ

มีรายงานจากอับู ฮาซิม โดยท่านได้กล่าวว่า

((ان النبي صلى الله عليه وسلم صلى مرة على المنبر ... حتى فرغ من
آخر صلاته ثم أقبل على الناس فقال يا أيها الناس إني صنعت هذا
لتأتموا بي ولتعلموا صلاتي.))

(رواه مسلم، 1996 : 544)

ความว่า “ครั้งหนึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ได้ทำการละหมาดบนมิมบร ...
จนกระทั่งท่านได้ละหมาดเสร็จ แล้วท่านได้หันมายังบรรดาเศาะ
หาบะฮ์ และเอ่ยขึ้นว่า “พวกท่านทั้งหลาย แท้จริงที่ฉันทำ (การทำ
ละหมาดบนมิมบร) เช่นนี้ก็เพื่อให้พวกท่านได้ปฏิบัติตามฉันและ
เรียนรู้จากการทำละหมาดของฉัน

(บันทึกโดย Muslim, 1996: 544)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ท่านเราะสูล ﷺ ได้สาธิตการละหมาดให้บรรดา
เศาะหาบะฮ์ ๗ ท่าน เป็นตัวอย่าง ซึ่งการสาธิตดังกล่าวครอบคลุมทุกส่วนของ การละหมาด ตั้งแต่
เริ่มต้นการตักบิร จนกระทั่งสิ้นสุดการละหมาดด้วยการให้สลาม ดังที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((صلو كما رأيتموني أصلي))

(رواه البخاري، 1989 : 6008)

ความว่า “พวกเจ้าจงละหมาดดังเช่นที่พวกเจ้าเห็นฉันละหมาด”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 6008)

2.1.6.3 วิธีสอนแบบอภิปราย

เป็นวิธีที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้ใช้สอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ๗ ท่าน ในรูปแบบของการ
ร่วมสนทนาซักถามระหว่างท่านและบรรดาเศาะหาบะฮ์ โดยการสนทนาดังกล่าวทำให้บรรดา
เศาะหาบะฮ์ ๗ ท่าน เกิดความคิดที่แตกฉาน ให้แง่คิดมุมมองที่ดี และให้ประโยชน์แก่พวกเขา เพื่อ
นำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน

ท่านซัยนุ มุฮัมมัด ซะฮาดะฮุ (ม.ป.ป. :110) ได้กล่าวว่า “การสอนในรูปแบบ
อภิปรายเหมาะสำหรับนักเรียนในทุกระดับชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา
ขึ้นไป ซึ่งนับว่าเป็นระดับที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนในรูปแบบอภิปรายหรือโต้วาที โดย
การกำหนดหัวข้อและขอบเขตของเรื่องที่จะทำการอภิปรายหรือโต้วาทีให้ชัดเจนก่อนที่จะเริ่มทำ
การอภิปราย”

มุฮัมมัด อะฏีเยฮฺ อัลอิบรอฮีม (Muhammad Atiyah al-Ibrasyi, 2001:279) ได้กล่าว
ว่า “การสอนในรูปแบบอภิปรายเหมาะสำหรับนิสิตนักศึกษาที่ศึกษาในระดับวิทยาลัยหรือ
มหาวิทยาลัยไม่เหมาะสำหรับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา”

มีหะดีษมากมายที่ได้กล่าวถึงวิธีสอนแบบอภิปราย โดยครอบคลุมการป้อนคำถาม
จากท่านแก่บรรดาเศาะหาบะฮฺ หรือการป้อนคำถามจากบรรดาเศาะหาบะฮฺ เพื่อต้องการ
ทราบถึงหลักการและบทบัญญัติของศาสนา ดังมีรายงานจากอับู อุมามะฮฺ เล่าว่า

((إن فتي شاباً أتى النبي صلى الله عليه وسلم فقال : " يارسول الله
أذن لي بالزنا " فأقبل القوم عليه فزجروه قالوا : " مه مه " فقال : ادنه
فدنا منه قريباً قال فجلس قال : اتجبه لأمك قال : لا والله جعلني الله
فداءك قال : ولا الناس يحبونه لأمهاتهم قال : افتحبه لإبتنتك قال : لا
والله جعلني الله فداءك قال : ولا الناس يحبونه لبناتهم قال : افتحبه
لأختك قال : لا والله جعلني الله فداءك قال : ولا الناس يحبونه لأخواتهم
قال : افتحبه لعمتك قال : لا والله جعلني الله فداءك قال : ولا الناس
يحبونه لعماتهم قال : افتحبه لخالتك قال : لا والله جعلني الله فداءك قال
: ولا الناس يحبونه لخالاتهم قال : فوضع يده عليه وقال : اللهم اغفر
ذنبه وطهر قلبه وحصن فرجه " فلم يكن بعد ذلك الفتى يلتفت إلى
شيء))

(رواه أحمد، 1995، 22112)

ความว่า “ชายหนุ่มคนหนึ่งได้มาหาท่านนบี ﷺ แล้วกล่าวว่า
“โอ้ท่านเราะฮ์ลุส จงอนุญาตให้ฉันได้ทำซินาเถิด” ผู้คนได้หันไปดู
ชายหนุ่มคนนั้น และได้ห้ามปรามเขาว่า “ไม่ ไม่” ท่านเราะฮ์ลุส
กล่าวว่า “จงให้เขาเข้ามาใกล้ฉันสิ” ชายหนุ่มก็ได้ขยับเข้ามาใกล้
ท่านเราะฮ์ลุส ท่านเราะฮ์ลุส ได้กล่าวแก่เขาว่า “เจ้าชอบให้คนซินา
กับแม่ของเจ้าไหม? เขาตอบว่า “ไม่ ฉันยอมไม่ได้ ฉันขอสาบาน
ขอพระองค์อัลลอฮ์ได้โปรดทำให้ฉันเป็นผู้อุทิศเพื่อท่านเถอะ”
แล้วท่านเราะฮ์ลุส ก็กล่าวว่า “ไม่มีใครที่ชอบให้คนซินากับแม่ของ
พวกเขา” ท่านเราะฮ์ลุสถามต่อว่า “เจ้าชอบให้คนซินากับลูกสาว
ของเจ้าไหม? เขาตอบว่า “ไม่ ฉันยอมไม่ได้ ฉันขอสาบาน ขอ
พระองค์อัลลอฮ์ได้โปรดทำให้ฉันเป็นผู้อุทิศเพื่อท่านเถอะ” แล้ว

ท่านเราะสูลก็กล่าวว่า “ไม่มีใครที่ชอบให้คนจีนากับลูกสาวของพวกเขา” แล้วท่านเราะสูลได้ถามต่อว่า “เจ้าชอบให้คนจีนากับพี่สาวหรือน้องสาวของเจ้าไหม? เขาตอบว่า “ไม่ ฉันยอมไม่ได้ ฉันขอสาบาน ขอพระองค์อัลลอฮ์ได้โปรดทำให้ฉันเป็นผู้อุทิศเพื่อท่านเถอะ” แล้วท่านเราะสูล ก็กล่าวว่า “ไม่มีใครที่ชอบให้คนจีนากับพี่สาวหรือน้องสาวของพวกเขา” แล้วท่านเราะสูลได้ถามต่อว่า “เจ้าชอบให้คนจีนากับป้าของเจ้าไหม? เขาตอบว่า “ไม่ ฉันยอมไม่ได้ ฉันขอสาบาน ขอพระองค์อัลลอฮ์ได้โปรดทำให้ฉันเป็นผู้อุทิศเพื่อท่านเถอะ” แล้วท่านเราะสูล ก็กล่าวว่า “ไม่มีใครที่ชอบให้คนจีนากับป้าของพวกเขา” แล้วท่านเราะสูลได้ถามต่อว่า “เจ้าชอบให้คนจีนากับน้ำของเจ้าไหม? เขาตอบว่า “ไม่ ฉันยอมไม่ได้ ฉันขอสาบาน ขอพระองค์อัลลอฮ์ได้โปรดทำให้ฉันเป็นผู้อุทิศเพื่อท่านเถอะ” แล้วท่านเราะสูล ก็กล่าวว่า “ไม่มีใครที่ชอบให้คนจีนากับน้ำของพวกเขาหรอก” ท่านอบี อุมามะฮ์กล่าวว่า ท่านเราะสูล ได้เอามือวางบนอกของชายหนุ่มคนนั้น แล้วท่านก็พูดว่า “ขอพระองค์อัลลอฮ์ จงอภัยโทษบาปของเขา และจงชำระล้างหัวใจของเขาให้สะอาด และจงปกป้องอวัยวะเพศของเขา หลังจากนั้นชายหนุ่มคนนั้นก็ไม่หันไปยุ่งกับจีนานี้อีก”

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 22112)

อัญญาหะฮาน (al-Tahhan, 2002 : 197) ได้กล่าวว่า “ในหะดีษข้างต้น ท่านเราะสูล ﷺ ได้เปลี่ยนแปลงความรู้สึกของชายหนุ่มคนนั้น จากความรู้สึกโดยทั่วไปสู่ความรู้สึกเฉพาะ จึงทำให้เขาสามารถระงับความรู้สึกดังกล่าว หลังจากที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้ใช้วิธีสนทนากับเขา โดยท่านได้ถามเขาถึงการกระทำของผู้อื่นที่มีต่อแม่ พี่สาวหรือน้องสาว ลูกสาว ป้า และน้ำ ต่อมาท่านเราะสูล ﷺ ได้การเกลี้ยกล่อมโดยใช้สติปัญญา ด้วยความรู้สึกที่เต็มไปด้วยความรักและเป็นหน้าที่ต่อเขา กล่าวคือ เมื่อท่านเราะสูล ﷺ ได้วางมือบนอกของเขาและขออภัยให้เขา”

2.1.6.4 วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ

เป็นวิธีสอนที่เน้นภาคปฏิบัติแก่ผู้เรียน หลังจากที่ผู้เรียนได้เรียนรู้และทราบถึงทฤษฎีอย่างถ่องแท้แล้ว โดยเฉพาะวิธีสอนตามแบบฉบับของอิสลาม ผู้เรียนต้องมีความชำนาญทั้ง

ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ และเพื่อให้เกิดความชำนาญในเรื่องดังกล่าวนี้ต้องมีการฝึกฝนและปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

มุฮัมมัด อะฎียะฮฺ อัลอิบรอฮีม (Muhammad Atiyah al-Ibrasyi, 2001:311) ได้กล่าวว่า “สิ่งที่สำคัญยิ่งในการเรียนรู้คือการฝึกฝนและปฏิบัติ ไม่ว่าจะเรียนอยู่ในระดับอนุบาลหรือมหาวิทยาลัย และไม่ว่าจะเรียนวิชาอะไรก็ตามให้ประสบผลสำเร็จล้วนแต่ต้องใช้การฝึกฝนทั้งสิ้น”

ท่านอับดุลอะซีซ อับดุลลอฮฺ (Abdulaziz abduallah, 2000: 384) ได้กล่าวว่า “ควรอย่างยิ่งสำหรับครูผู้สอนที่จะตระหนักถึงการพัฒนาทางด้านกิริยามารยาทและการปฏิบัติ และควรรับรู้ว่าลูกศิษย์ที่ดีนั้นคือผู้ที่สามารถฝึกฝนและปฏิบัติในสิ่งที่พวกเขาได้เรียนรู้”

ท่านเราะฮฺลุล رضي الله عنه ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการอบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮฺ رضي الله عنهم โดยให้พวกเขาพยายามฝึกฝนและปฏิบัติศาสนากิจต่างๆอย่างถูกต้อง ท่านเราะฮฺลุล رضي الله عنه ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และการปฏิบัติควบคู่กันไป โดยถือว่าไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และหากแยกจากกันเมื่อใด การงานดังกล่าวจะไม่ถูกตอบรับจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อย่างสมบูรณ์ ฉะนั้นจึงต้องให้ความสำคัญกับการปฏิบัติและต้องพยายามฝึกฝนให้ถูกต้องตามหลักการอิสลาม ดังที่มีรายงานจากท่านอับนุ สุรัยเราะฮ์ رضي الله عنه เล่าว่า ท่านเราะฮฺลุล رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((أن رسول الله صلى الله عليه وسلم دخل المسجد فدخل رجل فصلى ثم جاء فسلم على رسول الله صلى الله عليه وسلم فرد رسول الله صلى الله عليه وسلم السلام قال : " ارجع فصل فإنك لم تصل " فرجع الرجل فصلى كما كان صلى ثم جاء إلى النبي صلى الله عليه وسلم فسلم عليه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم " وعليك السلام " ثم قال " ارجع فصل فإنك لم تصل " حتى فعل ذلك ثلاث مرات فقال الرجل : والذي بعثك بالحق ما أحسن غير هذا علمني " قال : إذا قمت إلى الصلاة فكبر ثم اقرأ ما تيسر معك من القرآن ثم اركع حتى تطمئن راکعاً ثم ارفع حتى تعتدل قائماً ثم اسجد حتى تطمئن ساجداً ثم ارفع حتى تطمئن جالساً ثم اعمل ذلك في صلاتك كلها))

(رواه مسلم، 1996 : 397)

ความว่า “มีชายคนหนึ่งได้เข้าไปในมัสยิด ขณะที่ท่านเราะฮฺลุล กำลังนั่งอยู่ในมัสยิด ชายคนนั้นได้ทำการละหมาด ต่อมาเขาได้เข้าไปหาท่านเราะฮฺลุล และให้สลามแก่ท่าน ท่านเราะฮฺลุลก็ได้ตอบรับสลาม แล้วท่านก็ได้กล่าวแก่ชายคนนั้นว่า “จงกลับไปละหมาดใหม่ แท้จริง

แล้วท่านยังไม่ได้ละหมาด” ชายคนนั้นก็ได้กลับไปทำละหมาด แล้ว เขาก็มาหาท่านเราะสูล และให้สลามแก่ท่าน ท่านเราะสูล ก็ได้ตอบ รับสลามด้วยการกล่าวว่า “วะอลัยกัสลาม” แล้วท่านก็ได้กล่าวแก่ ชายคนนั้นว่า “จงกลับไปละหมาดใหม่ แท้จริงแล้วท่านยังไม่ได้ ละหมาด” โดยที่เขาได้ปฏิบัติดังกล่าว 3 ครั้ง จนเขาได้กล่าวแก่ท่าน เราะสูลว่า “โอ้ ท่านเราะสูลลลอฮ์ ผู้ที่ถูกแต่งตั้งขึ้นมาด้วยความสัตย์ จริง ไม่มีอะไรที่ดีกว่านี้แล้ว ขอได้โปรดสอนฉันเถิด” ท่านเราะสูลจึง กล่าวไว้ว่า “เมื่อท่านจะทำการละหมาด ท่านจงตักบิร หลังจากนั้นจง อ่านอายะฮจากอัลกุรอานที่ท่านเห็นว่าง่ายสำหรับท่าน แล้วจงรุกอ กระทั่งรุกอ (สมบูรณ์) สงบนิ่งชั่วคราว แล้วเงยขึ้นจากรุกอ จนกระทั่ง ยืนตรง แล้วจึงสุญูด จนกระทั่งสงบนิ่งชั่วคราว แล้วจึงนั่ง จนกระทั่งนั่ง ได้อย่างสงบนิ่งชั่วคราว (ระหว่างสองสุญูด) ดังนั้นเจ้าจงปฏิบัติเช่นนี้ ในทุกๆละหมาดของท่าน”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 397)

หะดีษดังกล่าวข้างต้น เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงวิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติโดย ท่านเราะสูล ﷺ ได้กำชับให้ชายคนหนึ่งได้ปฏิบัติละหมาดที่ถูกต้องตามหลักการของอิสลาม มิใช่ ทำการหลักการที่ผิดจนเกิดความเคยชินและติดเป็นนิสัย

2.1.7.5 วิธีสอนแบบใช้คำถาม

วิธีสอนแบบใช้คำถามเป็นวิธีสอนที่เป็นการโต้ตอบระหว่างท่านเราะสูล ﷺ กับ บรรดาเศาะหาบะฮะฮ์ ในหัวข้อหรือประเด็นหลักต่างๆที่สำคัญ โดยท่านเราะสูล ﷺ เป็นผู้ถาม และบรรดาเศาะหาบะฮะฮ์ เป็นผู้ตอบ ส่วนข้อมูลหรือคำตอบที่ได้รับจากบรรดาเศาะหาบะฮะฮ์ ก็จะเป็นองค์ความรู้ในบทเรียนดังกล่าว

ท่านอะฮฺมัด มุฮัมมัด ซาและฮุ (Ahmad Mohd.Salleh, 2004:155) ได้กล่าวว่า “ท่าน เราะสูล ﷺ ได้นำเสนอวิธีสอนแบบใช้คำถาม โดยเฉพาะการถามตอบกับมะลาอิกะฮ์ในเรื่อง หลักการศรัทธา, หลักการอิสลาม, อิศซาน และวันกิยามะฮ์ ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อเป็นแนวทางในการสอน บรรดาเศาะหาบะฮะฮ์

อซซันตานีย์ (al-Zintani, 1993 : 206-207) ได้กล่าวไว้ว่า “วิธีสอนแบบถามตอบ เป็นวิธีสอนที่มีข้อดีเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อพัฒนาผู้เรียนและชี้แนะผู้เรียนให้เป็นไปตามระบบที่ละ ชั้นตอน ซึ่งเหมาะกับระดับสติปัญญาและความสามารถของผู้เรียน จนทำให้ผู้เรียนบรรลุ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง และหากผู้เรียนไม่สามารถตอบคำถามได้ ผู้สอน

จะต้องอธิบายให้ผู้เรียนฟังอย่างชัดเจน และวิธีสอนดังกล่าว เป็นวิธีสอนที่พัฒนาสติปัญญาของผู้เรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิด และมีการสังเคราะห์ความคิด และมีการโต้ตอบเฉพาะตัวของผู้เรียนที่ดียิ่งในระบบการเรียนการสอน”

มีหะดีษจำนวนมากที่ได้กล่าวถึงวิธีสอนแบบใช้คำถาม โดยครอบคลุมการถามของท่านเราะสูล ﷺ แก่บรรดาเศาะหาบะฮะ หรือบรรดาเศาะหาบะฮะ ได้ถามท่าน เพื่อต้องการทราบคำตอบ ดังที่มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ อิบน์ อุมร์ เล่าว่า ฉันได้ยินท่านเราะสูล ﷺ ถามบรรดาเศาะหาบะฮะ ว่า

((أتدرون من المسلم قالوا: الله ورسوله أعلم قال من سلم المسلمون من لسانه ويده قال أتدرون من المؤمن قالوا الله ورسوله أعلم قال من أمنه المؤمنون على أنفسهم وأموالهم والمهاجر من هجر السوء فاجتنبه))
(رواه أحمد، 1995 : 6925)

ความว่า “พวกท่านรู้ไหม ใครคือมุสลิม? พวกเขาตอบว่า อัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์เท่านั้นที่รู้ ท่านเราะสูล กล่าวว่า มุสลิมคือผู้ที่ทำให้บรรดามุสลิมทั้งหลายปลอดภัยจากคำพูดและการกระทำของเขา ท่านเราะสูล ถามอีกว่า ใครคือมุอิมิน ? พวกเขาตอบว่า อัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์เท่านั้นที่รู้ ท่านเราะสูลตอบว่า มุอิมินคือผู้ที่ทำให้บรรดามุอิมินทั้งหลายมีความปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกายและทรัพย์สินของพวกเขา แล้วท่านก็ได้กล่าวถึงบรรดามุฮาญีรีน (ผู้อพยพ) โดยกล่าวว่า ผู้อพยพคือผู้ที่อพยพออกจากความชั่วร้ายนั่นเอง”

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 6925)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านเราะสูล ﷺ ได้ถามบรรดาเศาะหาบะฮะว่า ใครคือมุสลิม? และใครคือมุอิมิน? บรรดาเศาะหาบะฮะ ตอบว่า อัลลอฮ์ ﷻ และเราะสูล ﷺ ของพระองค์เท่านั้นที่รู้ ดังนั้นท่านเราะสูล ﷺ จึงได้ตอบคำถามทั้งสองคำถามแก่พวกเขาไป คำถามนั้นเป็นคำถามที่ต้องการให้บรรดาเศาะหาบะฮะ ช่วยกันตอบ และเมื่อพวกเขาตอบไม่ได้ ท่านเราะสูล ﷺ จึงได้ตอบกลับไป ทั้งนี้เพื่อเป็นความรู้แก่พวกเขา

และมีรายงานจากท่านอนู สุรียเราะฮ์ เล่าว่า ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((رأيتهم لو أن نحرنا بباب أحدكم يغتسل فيه كل يوم خمسا ما تقول ذلك
 يبقى من درنه قالوا: " لا يبقى من درنه شيئا قال: فذلك مثل الصلوات
 الخمس يمحو الله به الخطايا.))

(رواه البخاري، 1989 : 528)

ความว่า “พวกท่านไม่เห็นดอกหรือ หากมีแม่น้ำสายหนึ่งไหลผ่าน
 หน้าบ้านของพวกท่าน แล้วพวกท่านชำระล้างวันละ 5 ครั้ง จะมีสิ่ง
 สกปรกติดพวกท่านอยู่อีกหรือ? บรรดาเศาะหาบะฮ์ กล่าวว่า “ไม่มี
 สิ่งสกปรกติดอยู่อีกเลย” ท่านเราะฮ์ลุส กล่าวว่า “ดังกล่าวนั้นเปรียบ
 ดังเช่นการละหมาด 5 เวลา ที่พระองค์อัลลอฮ์ชำระล้างความชั่ว
 นั้นเอง”

(บันทึก โดย al-Bukhari, 1989 : 528)

จากหะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าท่านเราะฮ์ลุส رضي الله عنه ได้ถามบรรดาเศาะหาบะฮ์ ว่า หาก
 พวกท่านชำระล้างวันละ 5 ครั้ง จะมีสิ่งสกปรกติดพวกท่านอยู่อีกหรือ? ซึ่งเป็นคำถามเชิง
 เปรียบเทียบที่ท่านเราะฮ์ลุส رضي الله عنه ต้องการจะสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم ว่า หากพวกท่านได้ชำระ
 ร่างกายวันละ 5 เวลา ซึ่งทำให้ร่างกายของพวกเขามีความสะอาด เปรียบดังที่พวกเขาได้ทำการ
 ละหมาด 5 เวลา ซึ่งเป็นการชำระล้างความผิดและความชั่วที่พวกเขาได้กระทำให้หมดไป

2.1.6.6 วิธีสอนแบบตักเตือน

เป็นวิธีสอนโดยการชี้แนะ ตักเตือน และรำลึกให้ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม และละเว้น
 ในสิ่งที่ชั่วและเลวทราม เพื่อให้หัวใจบริสุทธิ์ผุดผ่องและยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ
 ตลอดเวลา

อัลฮาซิมีย์ (al-Hazimi, 2000:400) ได้กล่าวว่า เพื่อให้การตักเตือนดำเนินไปด้วยดี
 จึงไม่ควรใช้เวลาในการตักเตือนที่นานโดยไม่จำเป็น และเป็นการตอกย้ำคำพูดเดิมที่นำเบื่อ การ
 ตักเตือนต้องมีความสอดคล้องกับเวลาและสถานการณ์ และต้องเป็นการตักเตือนที่กลั่นออกมาจาก
 ใจที่บริสุทธิ์ และมีเนื้อหาที่หลากหลาย”

วิธีสอนแบบตักเตือนเป็นวิธีสอนที่สำคัญอย่างยิ่งในอิสลาม เนื่องจากมนุษย์ทุกคน
 ที่เกิดมาในโลกนี้นั้นล้วนไม่มีความสมบูรณ์พูนสุขไปเสียทุกอย่าง ต้องมีความผิดพลาดบ้างในบาง

คราว ซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาทั่วไป ดังนั้น วิธีการแก้ไขให้มนุษย์รอดพ้นและปลอดภัยจากความผิดพลาดก็คือการตักเตือนซึ่งกันและกัน ดังที่ท่านเราะฮูต ﷺ ได้กล่าวว่า

((الدين النصيحة قلنا لمن قال لله ولرسوله ولكتابه ولرسوله ولأئمة
المسلمين وعامتهم))
(رواه مسلم، 1996، : 55)

ความว่า “ศาสนาคือการตักเตือน พวกเราได้ถามท่านเราะฮูตว่า(โอ้ท่านเราะฮูต) ตักเตือนแก่ใครเล่า? ท่านเราะฮูต ตอบว่า แก่พระองค์ อัลลลฮุ แก่คัมภีร์ของพระองค์ แก่เราะฮูต ของพระองค์ แก่ผู้นำของบรรดามุสลิม และแก่ประชาชน

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 55)

มีรายงานจากอิรบาฏ บิน ฮารีษะฮฺ เล่าว่า

((وعظنا رسول الله صلى الله عليه وسلم يوما بعد صلاة الغداة موعظة بليغة ذرفت منها العيون ووجلت منها القلوب فقال رجل: إن هذه موعظة مودع فماذا تعهد إلينا يا رسول الله؟ قال: أوصيكم بتقوى الله والسمع والطاعة وإن عبد حبشي فإنه من يعش منكم يرى اختلافا كثيرا وإياكم ومحدثات الأمور فإنها ضلالة فمن أدرك ذلك منكم فعليه بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين عضوا عليها بالنواجذ.))
(رواه الترمذي، 1978، : 2676)

ความว่า “เช้าวันหนึ่งหลังละหมาดศุบฮฺ ท่านเราะฮูต ﷺ ได้กล่าวเตือนพวกเราด้วยถ้อยคำที่ซาบซึ่งกินใจจนกระทั่งน้ำตาของพวกเรารินไหลและหัวใจของพวกเราเกิดความกลัว ชายผู้หนึ่งกล่าวว่า “นี่เป็นการเตือนเพื่อการอำลา ยังมีอะไรอีกไหมที่ท่านเราะฮูตจะสั่งเสียพวกเรา? ท่านเราะฮูต ﷺ กล่าวว่า “ฉันขอสั่งพวกเจ้าให้เกรงกลัวต่อพระองค์อัลลลฮุ จงเชื่อฟังและภักดีต่อผู้ปกครอง ถึงแม้เขาเป็นทาสผิวดำชาวหะบะชีย์ (เอธิโอเปีย) ก็ตาม ดังนั้น แท้จริงแล้ว ผู้หนึ่ง

ร้ายและบทลงโทษของพระองค์ เป็นวิธีสอนที่เตือนให้พึงระวังและเตรียมพร้อมทั้งเหตุการณ์ที่ยังมาไม่ถึง โดยครอบคลุมทั้งเหตุการณ์ที่ดีและชั่ว

อะลี อะฮฺมัด มัดกูร (Ali Ahmad Madkur, 2002 : 340) ได้กล่าวว่า “ วิธีสอนแบบตำรับและตำรับ เป็นวิธีสอนที่ใช้ในหลักสูตรอิสลามศึกษา เพื่อ 1) ใ้หม่นุชยัฮิดเห็นขวแต่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ พระองค์เดียว และขอความช่วยเหลือจากพระองค์ 2) ยำเกรงต่ออัลลอฮฺ ﷻ และเกรงกลัวต่อความเกรี้ยวโกรธและบทลงโทษของพระองค์”

ท่านอับดุลอะซีส อับดุลลอฮฺ (Abdulaziz Abdullah, 2000 : 378) ได้กล่าวว่า “ วิธีสอนแบบตำรับและตำรับ ได้ถูกใช้เพื่อให้แสวงหาในสิ่งที่ดีงาม และให้ห่างไกลจากสิ่งที่ชั่วร้าย”

วิธีสอนแบบตำรับและตำรับ เป็นวิธีสอนอิสลามศึกษาคั้งเดิมโดยธรรมชาติที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงประทานแก่มุชยั โดยให้พวกเขามีความปรารถนากับความสุข ความโปรดปราน และชีวิตบั้นปลายที่มีความสุข และให้ห่างไกลกับความทุกข์ยาก

ท่านเราะสูล ﷺ ได้ใช้วิธีสอนแบบตำรับและตำรับในค่นการเผยแพร์ ซึ่แนะและการอบรมสั่งสอน โดยท่านจะใช้หิกมะฮ์ในการอบรมสั่งสอน และหาโอกาสและสถานการณ์ที่เหมาะสมเพื่อต้องการที่จะให้วิธีสอนดังกล่าวมีประสิทธิภาพและส่งผลดีต่อจิตใจ ดังวิธีสอนแบบตำรับที่ท่านได้กล่าวว่า

((إِذَا أَحْسَنَ أَحَدُكُمْ إِسْلَامَهُ فَكُلُّ حَسَنَةٍ يَعْمَلُهَا تَكْتُبُ بِعَشْرٍ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِ مِائَةٍ ضَعْفٍ وَكُلُّ سَيِّئَةٍ يَعْمَلُهَا تَكْتُبُ بِمِثْلِهَا حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ))
(رواه مسلم، 1996 : 129)

ความว่า “เมื่ออิสลามของคนหนึ่งคนใดจากพวกเจ้าดีงามแล้ว (เข้ารับอิสลามอย่างบริสุทธิ์ใจ) ดังนั้นทุกหนึ่งความดีที่เขาได้กระทำจะถูกบันทึกสิบเท่าของความดีนั้นจนกระทั่งถึง 700 เท่า และทุกหนึ่งความชั่วที่เขาได้กระทำก็จะถูกบันทึกเหมือนกับ ความชั่วนั้น จนกระทั่งเขาได้พบกับพระองค์อัลลอฮ์”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 129)

หะดีษข้างต้น ซึ่ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบตำรับ โดยท่านเราะสูล ﷺ ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้บรรดามุอิมินหมั่นทำความดี เพราะผู้ที่ทำความดีเพียงแค่หนึ่งความดี พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ จะตอบแทนผลบุญแก่เขาถึงสิบเท่า จนกระทั่งถึง 700 เท่า ดังนั้นเมื่อบรรดามุอิมิน ได้ทราบผลตอบแทนดังกล่าวจึงทำให้เพียรพยายามในการทำความดี

และมีรายงานจากท่านอับู ฮุร็ัยเราะฮ์ رضي الله عنه เล่าว่า ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่

((سبعة يظلهم الله في ظله يوم لا ظل إلا ظله إمام عادل وشاب نشأ في عبادة ربه و رجل معلق بالمساجد ورجلان تحابا في الله اجتمعا عليه وتفرقا عليه ورجل طلبته امرأة ذات منصب وجمال فقال إني أخاف الله ورجل تصدق بصدقة أخفى حتى لا تعلم شماله ماتنفق يمينه ورجل ذكر الله خاليا ففاضت عيناه.))

(رواه البخاري، 1989 : 659)

ความว่า “มีบุคคล 7 จำพวกที่พระองค์อัลลอฮ์ ทรงให้พวกเขา อยู่ในร่มเงาของพระองค์ในวันกิยามะฮ์ ซึ่งในวันนั้นจะไม่มีร่มเงาของใครนอกจากร่มเงาของพระองค์ กล่าวคือ ผู้นำที่มีความเป็นธรรม และชายหนุ่มคนหนึ่งที่เขาทำอิบาดะฮ์ต่อพระองค์อัลลอฮ์ และบุคคลที่หัวใจของเขาผูกพันอยู่กับมัสยิด และบุคคลสองคนที่รักกันเพื่อพระองค์อัลลอฮ์ โดยทั้งสองรวมตัวกันและแยกกันเพื่อพระองค์และชายผู้ซึ่งหญิงสาวที่มีตระกูลและมีรูปร่างสวยงามเรียกให้เขาไปหาเธอ (เพื่อละเมียดประเวณี) แต่ชายผู้นี้ตอบว่า ฉันกลัวพระองค์อัลลอฮ์ และบุคคลที่ทำทานโดยปิดบังจนกระทั่งมือซ้ายของเขาไม่รู้ว่ามือขวาได้ทำทานไป และบุคคลที่รำลึกถึงอัลลอฮ์ โดยแยกตัวสันโดษ ซึ่งดวงตาทั้งสองของเขาปริมด้วยน้ำตา”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 659)

หะดีษบทนี้ ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบดัดจริต โดยท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวถึงบุคคล 7 จำพวก ที่ได้อยู่ในร่มเงาของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ในวันกิยามะฮ์ เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้กระทำความดีต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และกระทำด้วยความอิกลาศ (บริสุทธิ์ใจ) และขำเกรงต่อพระองค์ตลอดเวลา และท่านเราะสูล ﷺ แจ้งให้บรรดามุอมีนทราบว่ บุคคลทั้ง 7 จำพวกนั้นได้รับความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เพราะพวกเขาเหล่านั้นกระทำในสิ่งที่พระองค์ทรงใช้และละเว้นในสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม

ส่วนวิธีสอนแบบดัดจริต ท่านเราะสูล ﷺ ก็ได้ให้ความสำคัญในการอบรมสั่งสอน และชี้แนะบรรดาสะาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم ดังที่มีรายงานจากท่านอับู ฮุร็ัยเราะฮ์ رضي الله عنه เล่าว่าท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่

((ثلاثة لا يكلمهم الله يوم القيامة المنان الذي لا يعطي شيئاً إلا منه
والمنفق سلعته بالحلف الفاجر والمسبل إزاره))

(رواه مسلم، 1996 : 105)

ความว่า “มีบุคคลสามกลุ่มที่อัลลอฮ์ไม่ทรงปฏิสันถารพวกเขาในวัน
กิยามะฮ์ กล่าวคือ บุคคลที่ขอใบให้แต่ลำเล็กบุญคุณ บุคคลที่เสนอขาย
สินค้านำด้วยการสวดสาบาน และบุคคลที่ใช้อาภรณ์ยาวจนลากดิน”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 105)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบตริฮิบ โดยท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้ตักเตือน
บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ มิให้เอาเยี่ยงอย่างบุคคลทั้งสามกลุ่มที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ไม่ทรง
ปฏิสันถารด้วยข้างต้น คือ บุคคลที่ขอใบให้แต่ลำเล็กบุญคุณ บุคคลที่ขายสินค้านำเพื่อให้คน
เชื่อถือนำวิธีการสาบาน และบุคคลที่ใช้อาภรณ์ยาวจนลากดินเพื่อแสดงความมั่งคั่งของตน

ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ยังได้กล่าวอีกว่า

((إن الصدق يهدي إلى البر وإن البر يهدي إلى الجنة وإن الرجل ليصدق
حتى يكتب صديقاً ، وإن الكذب يهدي إلى الفجور وإن الفجور يهدي
إلى النار وإن الرجل ليكذب حتى يكتب كذاباً.))

(رواه مسلم، 1996 : 2607)

ความว่า “แท้จริงความสัตย์จะนั้นจะนำไปสู่ความดีงาม และความ
ดีงามนั้นจะนำไปสู่สวรรค์ และแท้จริงบุคคลนั้นจะมีความสัตย์จะ
จนกระทั่งได้บันทึกว่าเขาเป็นผู้ที่มีสัตย์จะ และแท้จริงการ โกหก
นั้นจะนำไปสู่ความชั่ว และความช่วนั้นจะนำไปสู่นรก และ
แท้จริงบุคคลนั้นจะ โกหกจนกระทั่งได้บันทึกว่าเขาเป็นผู้ที่
โกหก”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 2607)

จากหะดีษนี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบตริฮิบและตริฮิบ โดยการตริฮิบในสิ่งที่ดี
และนำไปสู่ความมีสัตย์จะ เพราะความมีสัตย์จะนั้นจะนำไปสู่สวรรค์ และตริฮิบในการ โกหก
หลอกลวง เพราะการ โกหกหลอกลวงและไม่ซื่อสัตย์นั้นจะนำไปสู่ นรก เป็นหะดีษที่มีการรวมกัน
ระหว่างสิ่งที่ตรงกันข้ามทั้งสองอย่างซึ่งได้รับผลตอบแทนที่แตกต่างกัน นับเป็นการส่งผลที่ดีที่สุด

จิตใจอย่างมากหากได้นำทั้งสองอย่างมาเปรียบเทียบกัน และมุสลิมส่วนใหญ่จะนำพาตัวของพวกเขาสู่การมีสัจจะและห่างไกลจากการโกหก เพราะผลตอบแทนทั้งสองอย่างนั้นต่างกันอย่างสิ้นเชิง นั่นคือ สวรรค์และนรก และแน่นอนมุสลิมทุกคนต้องเลือกหนทางสู่สวรรค์

2.1.6.8 วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย

เป็นวิธีสอนโดยการยกตัวอย่างเปรียบเทียบเพื่อสร้างมโนภาพให้เห็นถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นหลังจากการกระทำได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น การสอนในรูปแบบดังกล่าวนี้ว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้เรียน เพราะวิธีสอนแบบอุปมาอุปมัยหรือเปรียบเทียบจะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจในสิ่งที่นำมาเสนอได้ง่ายและชัดเจนมากขึ้น และสามารถจดจำได้ง่ายกว่าการบอกเล่าธรรมดาทั่วไป

อัญญาหะฮาน (al-Tabhan, 2002 : 179) ได้กล่าวว่า “การอุปมาเป็นการนำเสนอความคิด หรือนำเสนอความหมายในรูปแบบของการเปรียบเทียบ เพื่อให้ความคิดดังกล่าวก่อนเป็นรูปร่าง เป็นสื่อการเรียนการสอนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทำให้สิ่งที่อยู่ไกลสามารถขยับเข้ามาอยู่ใกล้ตัว และทำให้สิ่งที่คลุมเครือมีความชัดเจนมากขึ้น ดังนั้นการอุปมาอุปมัยจึงสามารถช่วยนำเสนอความคิด ทำให้เกิดความรู้สึกสัมผัสได้ โดยที่มนุษย์ส่วนใหญ่ก็เข้าใจในอุปมาดังกล่าว”

ท่านเราะฮูลุลลอฮ์ ได้ให้ความสำคัญอย่างมากต่อการสอนแบบอุปมาอุปมัยเพราะสามารถทำให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างชัดเจน และมีความเข้าใจอย่างแก่นแท้โดยละเอียดในแต่ละสิ่งที่ได้เปรียบเทียบ ประกอบกับสามารถจดจำอุทาหรณ์และคติสอนใจได้ง่ายและไม่ลืม และทุกครั้งที่น่าถึงเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใดที่เคยได้ย่นการเปรียบเทียบในเหตุการณ์นั้นมาก่อนก็ทำให้การเปรียบเทียบดังกล่าวย้อนกลับมายังความรู้เดิมทันที โดยมีได้เจือจางห่างหายไปจากความทรงจำ

((مثل ما بعثني الله به من الهدى والعلم كمثل الغيث الكثير أصاب أرضاً فكان منها نقية قبلت الماء فأنبتت الكلاً والعشب الكثير وكانت منها أجادب أمسكت الماء فنفع الله بها الناس فشربوا وسقوا وزرعوا وأصابت منها طائفة أخرى إنما هي قيعان لا تمسك ماء ولا تنبت كلاً فذلك مثل من فقه في دين الله ونفعه ما بعثني الله به فعلم وعلم ومثل من لم يرفع بذلك رأساً ولم يقبل هدى الله الذي أرسلت به.))

(رواه البخاري، 1989 : 79)

ความว่า “อุปมาสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงแต่งตั้งฉันขึ้นมาจาก ทางนำและความรู้ อุปมาเหมือนฝนที่หลั่งลงบนพื้นดินอย่างทั่วม ัน มีผืนดินบางส่วนที่บริสุทธิ์สะอาดสามารถเก็บน้ำได้ จึงทำให้ ดันหญ้าเจริญงอกงาม และมีผืนดินบางส่วนที่แห้งแล้งสามารถ เก็บน้ำได้ โดยพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ให้นุญญ์ได้ใช้ประโยชน์ จากผืนดินดังกล่าว พวกเขาจึงได้ค้ำมิถินและทำการเพาะปลูก และ มีผืนดินส่วนอื่นที่เป็นพื้นที่ราบเรียบไม่สามารถเก็บน้ำได้ ดันหญ้าจึงไม่งอกเงย ดังกล่าวนั้นอุปมาผู้ที่เข้าใจศาสนา ของอัลลอฮ์ ﷻ และได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งที่เขารู้ในสิ่งที่พระองค์ อัลลอฮ์ ﷻ ทรงแต่งตั้งฉันขึ้นมา และเขารู้และเขาจึงได้สอน และ อุปมาดังผู้ที่ไม่สามารถโงหัวขึ้นได้เลยและไม่รับทางนำ จากอัลลอฮ์ ﷻ ในสิ่งที่ฉันถูกแต่งตั้งขึ้นมา”

(บันทึก โดย al-Bukhariy, 1989 : 79)

หะดีษบทนี้ ชี้ให้เห็นว่าท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ได้อุปมาผืนดินบางส่วนที่สามารถเก็บน้ำ ได้ ทำให้ดันหญ้าเจริญงอกงาม ผู้คนสามารถใช้ค้ำมิถินและทำการเพาะปลูก ประหนึ่งดังผู้ที่มีความรู้ และสามารถนำความรู้ไปใช้สอนผู้อื่น และอุปมาผืนดินบางส่วนที่ราบเรียบไม่สามารถเก็บน้ำได้ ดันหญ้าไม่งอกเงย ประหนึ่งดังผู้ที่ไม่มีความรู้และไม่ได้รับทางนำ เป็นการเปรียบเทียบที่เห็นภาพ ชัดเจน และทำให้เข้าใจความแตกต่างระหว่างผู้ที่มีความรู้ และผู้ที่ไม่มีความรู้เพิ่มมากขึ้นใน ความคิดของผู้ฟังอุปมาดังกล่าว

จากหะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของวิธีสอนแบบอุปมาของท่านเราะฮ์ลุล ﷺ เป็นการเปรียบเทียบที่ทำให้เกิดการม โนภาพที่ล้าลึกและทำให้มีความชัดเจนในการเข้าใจถึง แก่นแท้ของการศึกษาหาความรู้ที่ต้องนำไปเผยแพร่และปฏิบัติ มิใช่เรียนรู้เพียงอย่างเดียวแต่ขาด การปฏิบัติก็จะทำให้ไม่มีความสมบูรณ์ในระบบการศึกษาอิสลาม

ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ได้กล่าวอีกว่า

((ترى المؤمنين في تراحمهم و توادهم وتعاطفهم كمثل الجسد الواحد إذا

اشتكى منه عضوا تداعى له سائر جسده بالسهر والحمى))

(رواه البخاري، 1989، : 6019)

ความว่า “เปรียบเทียบความเมตตา ความรัก และความผูกพันของผู้ศรัทธา
 ประหนึ่งดังเรือนร่างเดียวกัน หากอวัยวะส่วนหนึ่งส่วนใดเจ็บปวดที่
 เหลือทั้งหมดก็จะพลอยเจ็บไปด้วย โดยการอดหลับและอดนอน”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 6019)

หะดีษบทนี้ ชี้ให้เห็นว่าท่านเราะสูล ﷺ ได้เปรียบเทียบความรัก ความเมตตาและ
 ความผูกพันของบรรดาผู้ศรัทธา ประหนึ่งดังเรือนร่างเดียวกัน กล่าวคือ หากมีความสุขก็มีความสุข
 ด้วยกัน และหากมีความทุกข์ก็ทุกข์ด้วยกัน และจากการยกอุทาหรณ์ของท่านเราะสูล ﷺ แสดงให้
 เห็นว่า บรรดามุอิมินันเป็นพี่น้องกัน ดังนั้น ต้องมีความรักและความเมตตาต่อกัน และหากใคร
 เดือดร้อนและได้รับความลำบากก็ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะบรรดามุอิมินันเปรียบเสมือน
 เรือนร่างเดียวกัน เมื่อพี่น้องของเราลำบากเรารู้สึกลำบาก และหากพี่น้องของเราสบายเรารู้สึก
 สบายไปด้วย หะดีษบทนี้เป็นหะดีษที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้บรรดามุอิมินันมีความตระหนัก
 ในความเป็นพี่น้องและพยายามทำความดีต่อกัน ติดต่อเชื่อมสัมพันธ์โดยไม่ตัดขาด มีความรักและ
 เมตตาต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หากบรรดามุอิมินันได้นำหะดีษบทนี้ไปใช้ใน
 ชีวิตประจำวัน สังคมมุสลิมจะเป็นสังคมที่มีเอกภาพและมีความสันติสุข

2.1.6.9 วิธีการสอนแบบเล่าเรื่อง

เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนนำเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นจริงในอดีตมาเล่าให้ผู้เรียนได้รับฟัง เช่น
 เรื่องเล่าที่เกี่ยวกับประวัติของประชาชาติในอดีต ประวัติของบรรดานบี และเหตุการณ์ต่างๆ ที่
 เกิดขึ้นจริง เพื่อเป็นคติสอนใจ ทางนำแห่งชีวิต และชี้นำสู่แนวทางที่ดี

ท่านอะลี อะฮฺมัด มัดกูร (Ali Ahmad Madkur, 2002 : 332) ได้กล่าวว่า “วิธีสอน
 แบบเล่าเรื่องเป็นวิธีสอนที่นำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงมาถ่ายทอด ซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกร่วม
 ในแต่ช่วงของเรื่องและมีความรู้สึกคล้อยตามทำให้เกิดความรู้สึกสนุกมีความสุขหรือรู้สึกเศร้าโศก
 เสียใจร่วมกับเรื่องราวที่ได้รับฟัง

ท่าน अबดุลอะซิส अबดุลลอฮฺ (Abdulaziz Abdullah, 2000 : 385) ได้กล่าวว่า “สิ่ง
 สำคัญในการสอนแบบเล่าเรื่องคือ เล่าเรื่องครั้งแรกพยายามให้ครอบคลุมอย่างกว้างๆ หลังจากนั้นก็
 เล่าโดยละเอียดครอบคลุมทุกแง่มุมของเรื่อง เพื่อให้ผู้ฟังได้จดจำยิ่งขึ้น

การเล่าเรื่องเป็นวิธีการสอนที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองอย่างรวดเร็ว มีผลสะท้อนที่
 ดียิ่ง และทำให้ติดอยู่ในใจตลอด ซึ่งมีความแตกต่างกับคำพูดธรรมดาทั่วไป เพราะการเล่าเรื่อง
 เปรียบเสมือนแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่ครอบคลุมถึงกิจกรรม ความคิด และเหตุการณ์ต่างๆ
 เป็นสิ่งที่ชื่นชอบของจิตใจ จึงทำให้มีคนชอบฟังมาก และฟังด้วยความซาบซึ้งใจ โดยไม่หยุดอยู่แค่
 เพียงกรอบและขอบเขตที่จำกัด ทำให้มีความรู้สึกอยากเล่าต่อให้คนอื่นได้รับฟังและเลียนแบบคุณ

บรรพชนกรรมและการปฏิบัติต่างๆที่ปรากฏในเรื่อง ทำให้ผู้ฟังคล้อยตามและเอนเอียงไปตามสถานการณ์ของเรื่องและจมปลักอยู่กับความรู้สึกเศร้าโศก เสียใจ กังวล และทำให้น้ำตารินไหลหรืออาจทำให้มีความสุข สนุกสนานเพลิดเพลิน (Muhammad Qutb, 1993 : 192-193)

ท่านเราะสูล ﷺ ได้อบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ผ่านเรื่องราวที่ท่านเล่า การเล่าเรื่องของท่านเราะสูล ﷺ ความยาวและความสั้นของเรื่องที่แตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ต่างๆ บางครั้งท่านได้เล่าเพียงย่อๆสั้นๆแต่ให้แง่คิดมุมมองที่กว้างไกล และบางครั้งท่านได้เล่ายาวนานอย่างละเอียดครอบคลุมทุกแง่มุมของเรื่อง ดังที่มีรายงานจากท่านอับดู สุรัยเราะฮ์เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

((اشترى رجل من رجل عقارا له فوجد الرجل الذي اشترى العقار في
عقاره حرة فيها ذهب فقال له الذي اشترى العقار خذ ذهبك مني إنما
اشتريت منك الأرض ولم ابتع منك الذهب وقال الذي له الأرض إنما
بعتك الأرض وما فيها فتحكما إلى رجل فقال الذي تحكما إليه ألكما
ولد قال أحدهما لي غلام وقال الآخر لي جارية قال أنكحو الغلام
الجارية وأنفقوا على أنفسهما منه وتصدقوا.))
(رواه البخاري، 1989 : 3472)

ความว่า “ชายคนหนึ่งได้ซื้อที่ดินของชายอีกคนหนึ่ง ปรากฏว่าผู้ซื้อได้พบเหยือกใบหนึ่งที่มีมองคำเต็มใต้ดิน ผู้ซื้อจึงไปบอกกับผู้ชายว่าเอาทองคำส่วนนี้ไป ฉันซื้อเพียงที่ดินเท่านั้น ไม่ได้ซื้อทองคำแต่อย่างใด ผู้เป็นเจ้าของที่ดินเดิม (ผู้ชาย) ได้กล่าวว่า ฉันขายทั้งที่ดินและส่วนที่อยู่ในดินทั้งหมดให้กับท่านแล้ว (ดังนั้น) ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายจึงนำเรื่องไปให้อีกคนหนึ่ง (เป็นอนุญาโตตุลาการชี้ขาด) อนุญาโตตุลาการถามว่า ทั้งสองมีบุตรไหม? ฝ่ายหนึ่งตอบว่า มีบุตรชาย อีกฝ่ายหนึ่งตอบว่า มีบุตรสาว อนุญาโตตุลาการจึงชี้ขาดไปว่า ท่านจงแต่งงานบุตรชายและบุตรสาว (ของแต่ละฝ่าย) เสีย แล้วมอบให้กับบุคคลทั้งสองส่วนหนึ่ง และทำทานเสียอีกส่วนหนึ่ง

(บันทึกโดย al-Bukhari, 1989 : 3472)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่าท่านเราะสูล ﷺ ได้เล่าเรื่องราวของชายสองคนที่เป็นคนศอลิห ได้โต้เถียงกันเรื่องการซื้อขายที่ดิน เพราะทั้งสองไม่ต้องการเอาทรัพย์สินของผู้อื่นโดยไม่

ชอบธรรม เรื่องเล่าในหะดีษข้างต้นเป็นวิธีการชี้แนะที่ดีมาก เป็นการปลูกฝังจิตใจและบ่มนิสัยให้รักกับการทำความดี และห่างไกลจากการทำความชั่ว

2.1.6.10 วิธีการสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่าง

เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนแสดงเป็นแบบอย่างให้ผู้เรียนได้เห็น และผู้เรียนได้นำสิ่งที่เห็นดังกล่าวนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยครอบคลุมแบบอย่างที่ดีต่างๆทุกด้าน เช่น แบบอย่างในด้านอะกิดะฮ์ อิบาดะฮ์ อัศลาฮ์ สังคม เศรษฐกิจ การพูดและการกระทำ เป็นต้น ซึ่งแบบอย่างที่ดีนั้นจะส่งผลให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จมากที่สุด (Abdulaziz Abdullah, 2000 : 374)

การแสดงเป็นแบบอย่างที่ดี หมายถึง ตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงจากพฤติกรรมที่ดี โดยตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงดังกล่าวอาจจะเป็นตัวอย่างที่สามารถเห็นและสัมผัสได้ และจะเป็นตัวอย่างที่ฝังอยู่ในความคิด โดยผ่านการบอกเล่าและการเล่าประวัติ และภาพตัวอย่างดังกล่าวฝังแน่นอยู่ในจิตใจที่ส่งผลสะท้อนจากประวัติ เรื่องเล่า คำพูดหรือการกระทำ (al-Maidani, 1399 : 203)

วิธีการสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่าง เป็นวิธีสอนที่สำคัญอีกวิธีสอนหนึ่งของท่านเราะสูล ﷺ เป็นวิธีสอนที่ส่งผลอันดีมาต่อพฤติกรรมของผู้อื่นที่อยู่รอบข้าง เนื่องจากวิธีสอนดังกล่าวได้มุ่งเน้นการปฏิบัติที่หลีกเลี่ยงจากการกระทำที่ผิดกฏบัญญัติของศาสนาและส่งเสริมให้ปฏิบัติและพูดในสิ่งที่ดี เป็นการนำทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริงที่ส่งผลอันดีมาต่อผู้อื่น ซึ่งสามารถสัมผัสได้ด้วยตา หู และจิตใจ เมื่อเห็นดีแล้วจึงนำไปลอกเลียนแบบ

ท่านอะลี อะฮฺมัด มัดกูร (Ali Ahmad Madkur, 2002 :324) ได้กล่าวว่า “การแสดงเป็นแบบอย่าง ถือว่าเป็นวิธีสอนที่สำคัญยิ่งในอิสลาม และแน่นอนตัวอย่างที่ดีที่สุดคือท่านเราะสูล

ﷺ

มีรายงานจากท่านมุฮัมมัด บิน ซุบะฮะฮ์ ได้กล่าวว่า

((كان النبي صلى الله عليه وسلم ليقوم ليصلي حتى ترم قدماه أو ساقاه

فيقال له فيقول أفلا أكون عبدا شكورا.))

(رواه البخاري، 1989 : 1130)

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ได้ลุกขึ้นละหมาดจนกระทั่งเท้าหรือขาทั้งสองของท่านบวม และมีคนหนึ่งได้ถามท่าน ท่านตอบว่า แล้วฉันยังไม่เป็นบ่าวที่ขอบคุณอีกหรือ?”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 1130)

จากหะดีษข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่างของท่านเราะฮูฎ ﷺ ในด้านอิบาดะฮ์ ดังที่ท่านได้ปฏิบัติละหมาดจนกระทั่งขาของท่านบวม เป็นการบ่งบอกให้รู้ว่าท่านปฏิบัติละหมาดอย่างจริงจัง โดยไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย หัวใจของท่านผูกพันกับพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตลอดเวลา และมุ่งมั่นในการทำอิบาดะฮ์

มีรายงานจากท่านอนัส บิน มาลิก เล่าว่า

((أن رجلا سأل النبي صلى الله عليه وسلم فأعطاه غنما بين جبلين فأتى قومه فقال يا قوم أسلموا فإن محمدا يعطي عطاء رجل لا يخاف الفاقة))
(رواه أحمد، 1995 : 13665)

ความว่า “มีชายคนหนึ่งได้ขอท่านนบี ﷺ แล้วท่านนบี ﷺ ได้ให้แพะแก่เขาระหว่างภูเขาทั้งสอง ต่อมาชายดังกล่าวได้กลับไปยังหมู่บ้านของเขา แล้วกล่าวว่า โอ้ กลุ่มชนทั้งหลาย พวกท่านจงเข้ารับอิสลามเถิด แท้จริงท่านมุฮัมมัด ให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแก่ชายคนหนึ่งคนใดโดยไม่กลัวความยากจน”

(บันทึกโดย Ahmad, 1995: 13665)

หะดีษข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่างของท่านเราะฮูฎ ﷺ ในด้านการเสียดสละที่นำยกย่องสรรเสริญ ซึ่งท่านได้ให้ท่านชายคนหนึ่งโดยไม่กลัวความยากจนที่จะมาประสบ เป็นการแสดงถึงการมีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม เมตตาสงสารผู้ยากไร้ และเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชาติบริจาคนาน โดยพยายามห่างไกลจากการตระหนี่ระหว่างพี่น้องมุสลิม

มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน มัสอูด เล่าว่า

((نام رسول الله صلى الله عليه وسلم على حصير فقام فقد أثر في جنبه فقلنا يا رسول الله لو اتخذنا لك وطاء فقال مالي وما للدنيا ما أنا في الدنيا إلا كراكب استظل تحت شجرة ثم راح وتركها.))
(رواه الترمذي، 1978 : 2377)

ความว่า “ท่านเราะฮูฎ ﷺ ได้นอนบนเสื่อ เมื่อท่านได้ลุกขึ้นปรากฏมีร่องรอยเกิดขึ้นที่แผ่นหลังของท่าน พวกเราได้กล่าวแก่ท่านว่า โอ้

ท่านเราะสูลุลลอฮฺ หากเรานำเบาะนอนมาให้ท่าน ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า ฉันไม่ได้รักคุณยา และคุณยากี่ไม่เป็นที่รักและพึงปรารถนา สำหรับฉัน ฉันอยู่ในโลกคุณยาไม่มีอะไรสำคัญนอกจากอุปมาคนเดินทางที่หยุดพักได้ร่มไม้ ซึ่งเขาได้พักผ่อนและเขาก็จากไป”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1978 : 2377)

จากหะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่างของท่านเราะสูล ﷺ ในด้านการสมถะและการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายของท่านในโลกคุณยา โดยสังเกตได้จากการนอนบนเสื่อของท่านจนทำให้เห็นร่องรอยปรากฏบนแผ่นหลังของท่าน ดังนั้น จึงไม่แปลกที่ท่านเราะสูล ﷺ มีความสมถะในการดำเนินชีวิต ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่สุร่ยสุร่าย และท่านเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ชีวิตในโลกคุณยา

นอกจากแบบอย่างที่ปรากฏข้างต้นแล้ว ท่านเราะสูล ﷺ ก็ยังมีแบบอย่างที่ดีอีกมากมาย เช่น แบบอย่างในด้านการนอนนุ่มถ่อมตน การเสียสละ ความเมตตาปราณี ความเข้มแข็ง ความกล้า ความอดทน เป็นต้น

2.1.7 เทคนิคการสอนของท่านเราะสูล ﷺ

เทคนิคการสอนของท่านเราะสูล ﷺ หมายถึง กลวิธีต่างๆที่ท่านได้ใช้เสริมกระบวนการสอน ขั้นตอนการสอน และวิธีการสอนของท่านแก่บรรดาเศาะหาบะฮะ رضي الله عنهم เช่น เทคนิคการสร้างความสนใจ เทคนิคการตั้งคำถาม เทคนิคการเล่าเรื่อง เป็นต้น

เทคนิคการสอนต่างๆของท่านเราะสูล ﷺ

ท่านเราะสูล ﷺ ให้ความสำคัญกับเทคนิคการสอนอย่างยิ่ง เนื่องจากเทคนิคการสอนนั้นเป็นทักษะสำคัญที่ไปช่วยเติมเต็มกระบวนการสอน ขั้นตอนการสอน และวิธีการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การเรียนการสอนจะขาดความมีชีวิตชีวา ความตื่นเต้น และไม่ดึงดูดจิตใจของผู้เรียน หากขาดเทคนิคการสอน เทคนิคการสอนของท่านเราะสูล ﷺ มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์โดดเด่น ดังเทคนิคการสอนที่สำคัญต่อไปนี้ (ยุทรนา เกื้อกูล, 2550 :128)

2.1.7.1 เทคนิคการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้ใช้อบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮะ เพื่อให้เกิดความง่ายดายและไม่เกิดอุปสรรคในด้านการเรียนของพวกเขา ดังที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวแก่ท่านหญิงอาอิชะฮฺ เราะฎิยัลลอฮุอันฮา ว่า

((إن الله لم يبعثني معتنا ولا متعتنا ولكن بعثني معلما ميسرا.))

(رواه مسلم، 1996 : 1478)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ มิได้ส่งฉันมาเพื่อความยากลำบาก และทำให้เกิดความยากลำบากแต่พระองค์ทรงส่งฉันมาเพื่อเป็นครูที่ทำให้เกิดความง่ายดาย”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 1478)

ท่านเราะสูล ﷺ ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งเกี่ยวกับการเรียนสอนที่ดำเนินไปที่ละขั้นตอน โดยท่านได้นำเสนอสิ่งที่สำคัญมากที่สุดก่อนซึ่งเป็นเรื่องหลัก ต่อมาก็ได้สอนเรื่องย่อยในแต่ละเรื่องตามลำดับขั้นตอนความสำคัญ เพื่อต้องการให้ผู้เรียนได้เห็นภาพที่ชัดเจน และทำให้ง่ายในการท่องจำและทำความเข้าใจ ดังที่มีการรายงานท่านญุนดับ บิน อับดุลลอฮ์ เล่าว่า

((كنا مع النبي صلى الله عليه وسلم ونحن فتيان حزاورة فتعلمنا
الإيمان قبل أن نتعلم القرآن ثم تعلمنا القرآن فإزدادنا به إيماناً))
(رواه ابن ماجه، د . ت : 60)

ความว่า “พวกเราได้นั่งร่วมอยู่กับท่านนบี โดยที่พวกเราเป็นคนหนุ่มที่แข็งแรง พวกเราได้ศึกษาเรื่องการศรัทธาก่อนการศึกษ้อัลกุรอาน หลังจากนั้นพวกเราได้ศึกษ้อัลกุรอาน และด้วยอัลกุรอานจึงทำให้อิमानของพวกเราเพิ่ม”

(บันทึกโดย Ibn Majah, n.d. :60)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่าท่านเราะสูล ﷺ ได้ใช้เทคนิคการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอนในการอบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ทั้งนี้ ท่านให้พวกเขาได้ศึกษาเรื่องการศรัทธาก่อน ต่อมาก็ให้พวกเขาได้ศึกษ้อัลกุรอาน แสดงว่า ท่านให้ความสำคัญกับการศรัทธาก่อน และเมื่อศรัทธาแล้วและมีพื้นฐานอิमानภายในจิตใจแล้ว ท่านถึงได้สอนคัมภีร์อัลกุรอานแก่พวกเขา เพราะจะทำให้อิमानของพวกเขาเพิ่มขึ้น

มีรายงานจากอิบน์ อับบาส เล่าว่า ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวแก่มุอาษ บิน ญะบัล ในขณะที่เขาได้ถูกคัดเลือกเป็นตัวแทนเดินทางไปเผยแพร่ยังประเทศเยเมนว่า

((إنك ستأتي قوما أهل كتاب فإذا جئتهم فادعهم إلى أن يشهدوا ،
لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله ، فإن هم أطاعوا لك بذلك ،
فأخبرهم أن الله قد فرض عليهم خمس صلوات في كل يوم وليلة ، فإن

هم أطاعوا لك بذلك ، فأخبرهم أن الله قد فرض عليهم صدقة ، تؤخذ من أغنيائهم فترد على فقرائهم ، فإن هم أطاعوا لك بذلك ، فإياك وكرائم أموالهم واتق دعوة المظلوم فإنه ليس بينه وبين الله حجاب.))
(رواه البخاري، 1989 : 1496)

ความว่า “แท้จริงท่านจะได้พบกับชุมชนหนึ่งจากชาวคัมภีร์ เมื่อท่านไปยังพวกเขา จงเชิญชวนพวกเขาสู่ศรัทธาปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลฮฺﷻ และนั่นเป็นศาสนทูตแห่งอัลลฮฺﷻ หากพวกเขายอมรับดังกล่าวนี้แล้ว จงสอนพวกเขาว่าอัลลฮฺﷻ ทรงกำหนดให้พวกเขาละหมาดห้าเวลาในวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง หากพวกเขายอมรับก็สอนพวกเขาว่าอัลลฮฺﷻ ได้ทรงบัญชาให้พวกเขาจ่ายชะกาต โดยรวบรวมจากผู้มีมั่งมีในกลุ่มของเขาไปแจกจ่ายแก่ผู้ขัดสนใจในกลุ่มของเขา หากพวกเขายอมรับดังกล่าวนี้อีก ฟังระวังส่วนดีๆ ในทรัพย์สินของพวกเขา และจงหวั่นเกรงจากคุอาฮ์ของผู้ที่ได้รับความอธรรม เพราะระหว่างเขา(ผู้ได้รับความอธรรม)กับอัลลฮฺﷻ นั้น ไม่มีสิ่งใดขวางกั้น

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 1496)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านเราะฮูล ﷺ ได้กล่าวสั่งสอนและตักเตือนแก่มุอาฮ์ ก่อนที่เขาจะเดินทางไปเผยแผ่อิสลามยังประเทศเยเมน ซึ่งท่านเราะฮูล ﷺ ได้สั่งให้มุอาฮ์ เริ่มเผยแผร์ชาวคัมภีร์ด้วยการใช้เทคนิคแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการประกาศเชิญชวนให้พวกเขาปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลฮฺﷻ และท่านนบีมุฮัมมัด เป็นศาสนทูตแห่งอัลลฮฺﷻ ต่อมาก็สอนพวกเขาเกี่ยวกับการละหมาดฟัรฎู 5 เวลาและการจ่ายชะกาต เทคนิคการสอนดังกล่าวเป็นไปอย่างมีระบบขั้นตอน ซึ่งท่านเราะฮูล ﷺ ได้สั่งให้มุอาฮ์ เริ่มต้นด้วยสิ่งที่สำคัญมากที่สุดเป็นอันดับแรกนั่นคือการกล่าวปฏิญาณตน ต่อมาก็เริ่มด้วยสิ่งสำคัญรองลงมา นั่นคือ การละหมาดฟัรฎู 5 เวลา และการจ่ายชะกาต เพราะหากสอนบทบัญญัติทั้งหมดเพียงครั้งเดียวอาจจะทำให้ชาวคัมภีร์เบื่อหน่ายและไม่มีใครต้องการศึกษาบทบัญญัติอิสลามอย่างแน่นอน ดังนั้น การสอนศาสตร์ต่างๆ แก่ผู้เรียนครั้งเดียวทั้งหมดจะทำให้สิ่งที่สำคัญต่างๆ ต้องหยุดชะงักลงอย่างแน่นอนและไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้

ท่านชัยนุ มุฮัมมัด ชะฮาตะฮ์ (Zain Muhammad Shahatah, n.d. : 72) ได้กล่าวว่า “สังคมอาหรับโบราณเป็นสังคมที่ผู้คนไม่รู้หนังสือ ผู้คนส่วนใหญ่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ สังคมใน

สมัยนั้นจึงเต็มไปด้วยชนบทรอบนิคมและประเพณีปฏิบัติที่ชั่วร้ายหลากหลายรูปแบบแผ่กระจายไปทั่วจึงเป็นการยากมากที่จะทำการเปลี่ยนแปลงประเพณีที่พวกเขาปฏิบัติไปสู่ประเพณีใหม่ตามหลักความเชื่อใหม่ในทันทีทันใด ด้วยเหตุนี้เองเราจึงพบว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงต้องใช้เวลา 23 ปี ในการสร้างสังคมใหม่ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เตรียมพร้อมในการเปลี่ยนแปลงสังคมในสมัยนั้น เพื่อสร้างให้เป็นสังคมมุสลิมด้วยการปลูกฝังหลักความเชื่อของอิสลามและทำการสั่งสอนโดยการประทับประคองจิตใจของพวกเขาทีละเล็กทีละน้อยค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน เมื่อเห็นว่าสังคมเริ่มเข้มแข็งพอที่จะรับบทบัญญัติใหม่ได้แล้ว ท่านก็เริ่มนำหลักความเชื่อเข้าสู่การปฏิบัติในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 3 โดยมีการวางกฎระเบียบต่างๆเกี่ยวกับกฎหมายครอบครัวเป็นอันดับแรกก่อน และท่านเริ่มนำกฎหมายการแต่งงานและการหย่าร้างมาใช้อย่างสมบูรณ์ในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 7 ต่อมาก็เริ่มมีการนำกฎหมายอาญามาใช้ และมีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้นทีละมาตราจนถึงปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 8 กฎหมายทุกมาตราก็สามารถนำมาใช้อย่างเต็มรูปแบบ”

2.1.7.2 เทคนิคการให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านเราะฮ์สูล ﷺ ได้ให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ซึ่งในคัมภีร์อัลกุรอานได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَأْتِنَهَا

ความว่า “อัลลอฮ์มิได้ทรงให้เป็นที่ลำบากแก่ชีวิตใด เว้นแต่ตามที่พระองค์ทรงประทานมาแก่ชีวิตนั้น”

(อัลกุแะลาห: 7)

ท่านเราะฮ์สูล ﷺ ให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นอย่างมาก ท่านจะสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ตามระดับสติปัญญาและความสามารถของพวกเขา โดยที่พวกเขาไม่มีอุปสรรคและความยากลำบากในการศึกษาหาความรู้ ท่านให้ความสำคัญและเอาใจใส่ดูแลกับผู้เริ่มต้นศึกษาหาความรู้ และท่านจะดำเนินการสอนพวกเขาแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับผู้ที่ได้ศึกษาหาความรู้กับท่านมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน นอกจากนี้ท่านจะตอบคำถามทุกคำถามตามสถานการณ์และเหตุการณ์ต่างๆที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล โดยท่านจะสังเกตจากคุณลักษณะต่างๆ เช่น ลักษณะเฉพาะตัว พฤติกรรม นิสัย และชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น

ท่านอิหม่ามอัลฆะซาลีย์ (al-Ghazali, n.d. : 57-58) ได้กล่าวว่า “จากหน้าที่ของครูผู้สอนคือต้องสอนนักเรียนตามระดับความเข้าใจของพวกเขา อย่าพยายามสอนพวกเขาในสิ่งที่สติปัญญาของพวกเขาไม่รับไม่ได้ ดังนั้นจะทำให้พวกเขาหลงผิดและทำให้สติปัญญาได้รับการ

กระทบกระเทือน ซึ่งการสอนนั้นต้องเลียนแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยท่านได้ให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนการสอน การพูด และการตั้งเงื่อนไข ดังนั้นท่านจะเผยแพร่ด้วยแก่นแท้ของความเป็นจริงเมื่อท่านทราบว่าพวกเขาสามารถทำความเข้าใจได้”

มุฮัมมัด อุจาญญ์ อัลเคาะฎิบ (Muhammad Ujaj al-Khatib, 1980 : 49) ได้กล่าวว่า “ท่านเราะสูล ﷺ ได้ทำการสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ตามสติปัญญาของแต่ละคน เพราะถ้าหากคำพูดใดที่สติปัญญาของพวกเขาไม่สามารถรับได้หรือไม่สามารถเข้าใจได้ อาจจะนำความหายนะสู่ตัวเขาและท่านเราะสูล ﷺ ได้อบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ตามความสามารถของแต่ละบุคคล ไม่ว่าจะป็นชาวเมืองหรือชาวชนบท”

มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน อัมรฺ บิน อัลอาศ กล่าวว่

((كنا عند النبي صلى الله عليه وسلم فجاء شاب فقال : يا رسول الله أقبل وأنا صائم قال : لا فجاء شيخ فقال : أقبل وأنا صائم، قال : نعم قال فنظر بعضنا إلى بعض فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : قد علمت لم ينظر بعضهم إلى بعض إن الشيخ يملك نفسه .))
(رواه أحمد، 1995 : 6739)

ความว่า “ขณะที่พวกเราได้นั่งอยู่กับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีชายหนุ่มคนหนึ่งก็มาหาท่าน และได้กล่าวแก่ท่านนบีมุฮัมมัดว่า “โอ้ท่านเราะสูล ﷺ ฉันได้ทำการจูบ (กรรยา) ในขณะที่ฉันถือศีลอดจะได้หรือไม่? ท่านนบีมุฮัมมัด ตอบว่า “ไม่ได้” ต่อมาก็มีชายชราผู้หนึ่งได้มาหาท่าน และได้กล่าวกับท่านนบีมุฮัมมัด ฉันได้ทำการจูบ (กรรยา) ในขณะที่ฉันถือศีลอดจะได้หรือไม่? ท่านนบีมุฮัมมัด ตอบว่า “ได้” แล้วพวกเราก็ได้แต่มองหน้าซึ่งกันและกัน ท่านนบีมุฮัมมัด กล่าวว่ ฉันทราบแล้วว่าทำไมพวกท่านจึงได้มองหน้าซึ่งกันและกัน แท้จริงแล้วชายชราสามารถห้ามจิตใจของเขาได้

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 6739)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านเราะสูล ﷺ ได้ใช้เทคนิคการให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยท่านได้กล่าวห้ามชายหนุ่มมิให้จูบในขณะที่ถือศีลอด แต่ท่านอนุญาตให้ชายชราสามารถจูบได้ เพราะการจูบของชายชราสามารถนำไปสู่การทำให้การถือศีลอดเสีย โดยการร่วมประเวณี แต่หากเป็นชายหนุ่มการจูบของเขาอาจนำไปสู่การร่วมประเวณีหรือทำให้น้ำอสุจิไหลออกได้ และทำให้การถือศีลอดของเขาเสีย ดังกล่าวนั้นบ่งบอกให้เราว้ว่าคำตอบของท่าน

เราะสูล ﷺ จะมีความแตกต่างหากผู้ถามมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะป็นชายหรือหญิง เด็ก ผู้ใหญ่ คนหนุ่ม และคนชรา เป็นต้น

และมีรายงานจากท่านอับดุลลอฮฺ บิน อัมรฺ บิน อัลอาศ กล่าวว่า

((أقبل رجل إلى نبي الله صلى الله عليه وسلم فقال : أبايعك على
المجرة والجهاد ابتغي الأجر من الله قال : فهل من والديك أحد حي
قال : نعم بل كلاهما قال : فتبتغي الأجر من الله قال : نعم قال :
فارجع إلى والديك فأحسن صحبتهما.))

(رواه مسلم، 1996 : 2549)

ความว่า “มีชายคนหนึ่งได้ไปหาท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และได้กล่าวแก่
ท่านว่า “ฉันขอให้สัตยาบันแก่ท่านในการอพยพและการญิฮาดเพื่อ
แสวงหาผลบุญจากพระองค์อัลลอฮฺ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถามเขา
ว่า “บิดามารดาทั้งสองของท่านยังมีชีวิตอยู่หรือไม่? เขาตอบว่า
“ท่านทั้งสองยังมีชีวิตอยู่” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า “จริงหรือที่
ท่านแสวงหาผลบุญจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ? เขากล่าวว่า “ครับ”
ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า “ท่านจงกลับไปหาบิดามารดาของท่าน
และจงปฏิบัติดีต่อท่านทั้งสอง”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 2549)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่า ท่านเราะสูล ﷺ ได้ใช้เทคนิคการให้ความแตกต่างระหว่าง
บุคคลในการอพยพและญิฮาด (การออกไปทำสงคราม) ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วท่านส่งเสริมและ
สนับสนุนให้มีการอพยพและการญิฮาด แต่ในหะดีษข้างต้นท่านเราะสูล ﷺ ได้สังเกตเห็น
สถานการณ์ของผู้ถามเป็นการเฉพาะและทราบความเป็นอยู่ของเขา โดยท่านเห็นว่าการทำดีต่อบิดา
มารดาเป็นสิ่งจำเป็นกว่าและสำคัญกว่าในหน้าที่ของเขามากกว่าการญิฮาด

2.1.7.3 เทคนิคการเร้าความสนใจ

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านเราะสูล ﷺ กระตุ้นให้บรรดาเศาะหาบะฮะฮฺ เกิด
ความกระตือรือร้นและสนใจในบทเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในขณะนั้น โดยท่านเราะสูล ﷺ มีเทคนิค
ต่างๆ เพื่อความเร้าความสนใจให้บรรดาเศาะหาบะฮะฮฺ สนใจในสิ่งที่ท่านกำลังนำเสนอและ

ถ่ายทอดให้พวกเขาได้รับฟัง เช่น การตั้งคำถาม การเล่าเรื่อง การใช้น้ำเสียง การเปลี่ยนแปลง อิริยาบถต่างๆ เป็นต้น

การเร้าความสนใจเป็นเทคนิคการสอนที่ปลูกความรู้สึกให้เห็นถึงความสำคัญ และดึงดูดความสนใจของผู้เรียน เพราะจิตใจของมนุษย์นั้นชอบค้นหาสิ่งใหม่ที่ตื้นตาตื้นใจ หรือ อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน ประกอบกับการเร้าความสนใจและการทำให้ผู้เรียนมีความ ตื่นเต้นสามารถทำให้พวกเขามีความปรารถนาอย่างแรงกล้าเพื่อต้องการที่จะรับรู้ในสิ่งที่มาเร้าความ สนใจของพวกเขา ดังที่ท่านรอซูล ได้ใช้เทคนิคการเร้าความสนใจต่อบรรดาเศาะหาบะฮ์ ในหะ ดิษต่างๆมากมาย ดังมีรายงานจากอับู สุรัยเราะฮ์ เล่าว่า ท่านเราะฮ์ ได้กล่าวว่า

((احشدو فإني سأقرأ عليكم ثلث القرآن فحشد من حشد ثم خرج
 نبي الله صلى الله عليه وسلم فقرأ قل هو الله أحد ثم دخل فقال
 بعضنا لبعض إني أرى هذا خبر جاءه من السماء فذاك الذي
 أدخله، ثم خرج نبي الله صلى الله عليه وسلم فقال: إني قلت لكم
 سأقرأ عليكم ثلث القرآن ألا إنها تعدل ثلث القرآن.))
 (رواه مسلم، 1996 : 812)

ความว่า “พวกท่านจงมารวมชุมนุมกัน ฉันจะอ่านหนึ่งในสาม ของอัลกุรอานให้พวกท่านฟัง” บุคคลที่มาชุมนุมก็ได้รวมตัวกัน ท่านนบี จึงได้ออกมา (จากบ้าน) แล้วอ่าน “قل هو الله” อ่านเสร็จก็ได้ กลับเข้าบ้าน บางคนในหมู่พวกเรากล่าวกับอีกบางคนว่า “ฉันคิดว่า สิ่งนี้เป็นสาส์นที่มาจากฟากฟ้าประทานมายังท่านนบี มุฮัมมัด จึง เป็นเหตุทำให้ท่านกลับเข้าไปในบ้าน หลังจากนั้นท่านนบีก็กลับ ออกมาอีก พอลงกล่าวว่า “ที่จริงฉันเคยได้พูดกับพวกท่านว่า ฉันจะ อ่านหนึ่งในสามของอัลกุรอานให้พวกท่านฟัง ดังนั้นฟังได้ทราบไว้ ด้วยว่าสุเราะฮ์อัลอิคลาสนั้นมีภาคผลเท่ากับหนึ่งในสามของ อัลกุรอาน”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 812)

จากหะดิษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการเร้าความสนใจของท่านเราะฮ์ โดยสามารถสังเกตได้จากคำพูดและการกระทำของท่าน ซึ่งส่งผลอันดียิ่งต่อการเร้าความสนใจของ บรรดาเศาะหาบะฮ์ เพื่อต้องการที่จะรับฟังการอ่านหนึ่งในสามของอัลกุรอานของท่านเราะฮ์

และหะดีษบทนี้ให้นัยหลายประการ ได้แก่ เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงความประเสริฐของ
 สุเราะฮ์อัลอิคลาศ เป็นการเร้าความสนใจ โดยการเกริ่นนำจากคำพูดของท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه ให้บรรดา
 เศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم ได้รับฟังสิ่งที่ท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه ต้องการนำเสนอ และเป็นการเร้าความสนใจใน
 ด้านการกระทำ โดยการเคลื่อนไหวเดินเข้าและเดินออกท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه ทำในเป็นจุดเด่นและ
 น่าสนใจของบรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم เป็นการแสดงให้เห็นว่า การพูดและการกระทำเป็นสิ่งสำคัญ
 ในการเร้าความสนใจต่อผู้เรียน โดยเฉพาะการพูดนั้นต้องเกริ่นนำด้วยคำพูดที่เร้าความสนใจของ
 ผู้เรียน และในขณะที่พูดก็ต้องมีการเน้นเสียงสูงและต่ำสลับกันไปตามจังหวะเนื้อเรื่องที่ต้องการ
 นำเสนอ ส่วนการกระทำนั้น สังเกตได้จากกรเคลื่อนไหวของท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه จากจุดหนึ่งไปยังจุด
 หนึ่งขณะที่ท่านกำลังทำการสอน หรือแสดงลักษณะท่าทางประกอบก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกัน

2.1.7.4 เทคนิคการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه ได้ใช้อบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم
 เพื่อให้พวกเขาสามารถเรียนรู้ได้รวดเร็วขึ้น และได้เห็นภาพพร้อมด้วยคำอธิบายในเวลา
 เดียวกัน เช่นการขีดเขียนบนพื้นทราย การเคลื่อนไหว และการแสดงออกโดยใช้ท่าทางประกอบ
 เป็นต้น

ในการเรียนการสอนของท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه บางครั้งท่านจะนำสื่อการเรียนการสอน
 มาใช้เพื่ออธิบายบทเรียนด้วยการวาดภาพลงบนพื้นดิน (อิบราฮีม ณรงครักษาเขต, 2540:23)

ท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه ได้ใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน โดยท่านได้บรรยายและใช้
 สื่อโดยการแสดงท่าทางประกอบ ดังที่มีรายงานจากท่านอนู มูซา อัลอซอริ เล่าว่า ท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه
 ได้กล่าววว่า

((المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضا، وشبك بين أصابعه.))

(رواه البخاري، 1989 : 2446)

ความว่า “(ความสัมพันธ์ระหว่าง) มุอมีนกับมุอมีนเปรียบประหนึ่ง
 อาคารที่ยึดติดซึ่งกันและกัน” และ ท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه ได้ประสาณนิ้ว
 มือของท่านเข้าด้วยกัน”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 2446)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านเราะสูล ﷺ ได้ใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน บรรดาเศาะหาบะฮ์ โดยเป็นสื่อที่ช่วยเสริมการบรรยายของท่าน ดังที่ท่านได้กล่าวว่า “มุอมีนกับมุอมีนเปรียบเสมือนอาคารที่ยึดติดซึ่งกันและกัน” และ ท่านเราะสูล ﷺ ได้เอานิ้วมือมาประสานเข้าด้วยกัน เป็นการบ่งบอกให้รู้ว่ามุอมีนกับมุอมีนนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดังมือที่ประสานกัน โดยไม่มีการห่างเหินแต่อย่างใด และการประสานนิ้วมือนี้นี้คือสิ่งที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้ใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ได้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างมุอมีนกับมุอมีนเพิ่มมากขึ้น

และมีรายงานจากท่านอะลี บิน อะบีฏอลิบ เล่าว่า

((إن نبي الله صلى الله عليه وسلم أخذ حريرا فجعله في يمينه وأخذ ذهباً فجعله في شماله ثم قال : إن هذين حرام على ذكور أمتي حل لإناثهم)).
(رواه ابن ماجه، د . ت : 3595)

ความว่า “แท้จริงท่านนบี ﷺ ได้ถือผ้าไหมไว้ในมือขวาและทองคำไว้ในมือซ้าย แล้วท่านได้กล่าวว่า “แท้จริงทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับประชาชาติของฉันที่เป็นชาย และเป็นสิ่งที่อนุญาตสำหรับสตรีของพวกเขา”

(บันทึกโดย Ibn Majah, n.d. : 3595)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านเราะสูล ﷺ ได้นำเสนอการใช้สื่อในรูปแบบที่ต้องห้ามไว้อย่างชัดเจน โดยท่านได้ถือผ้าไหมไว้ในมือขวาและทองคำไว้ในมือซ้าย แล้วท่านได้กล่าวเพื่อเน้นย้ำให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ รับทราบว่ ทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับประชาชาติของท่านที่เป็นชาย และเป็นสิ่งที่อนุญาตสำหรับสตรี และการที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้นำสิ่งต้องห้ามทั้งสองอย่างมาวางไว้บนฝ่ามือทั้งสองของท่านก็เพื่อต้องการแสดงให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ได้เห็นชัดเจนด้วยสายตาทั้งสองของพวกเขา โดยได้เห็นทั้งรูปภาพพร้อมคำอธิบาย จึงทำให้พวกเขาสามารถจดจำบทเรียนดังกล่าวได้นาน

2.1.8.5 เทคนิคการสอนโดยสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียน

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านเราะสูล ﷺ อาศัยความสุ่มรอบคอบ มีบุคลิกภาพที่ดี โอบอ้อมอารี พุดจาไพเราะ รู้จักเอาใจใส่บรรดาเศาะหาบะฮ์ เป็นมิตรที่ดี มีความยุติธรรม เข้าใจถึงความต้องการของแต่ละคน และเข้าใจถึงปัญหาต่างๆของพวกเขาได้

ว่าเป็นสิ่งต้องห้าม หากเขารู้เขาคงไม่กระทำ หรือบางทีเขาอาจจะกระทำด้วยความจำเป็นอะไรบางอย่างที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังนั้น การให้โอกาสเขาโดยการตักเตือนและบอกกล่าวแก่เขาด้วยการประนีประนอมว่าในมัสยิดไม่เป็นการสมควรที่เข้ามาถ่ายปัสสาวะ และไม่เป็นการสมควรที่จะก่อให้เกิดความสกปรก เพราะมัสยิดเป็นสถานที่เพื่อระลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงเกรียงไกรยิ่ง เป็นสถานที่เพื่อทำการละหมาด เป็นสถานที่อ่านอัลกุรอาน และนี่คือเทคนิคการสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียนของท่านเราะสูล ﷺ โดยทำให้ชาวอาหรับชนบทผู้นั้นรู้สึกว่าคุณคิดว่าที่ตัวเขาเองจะถูกขับไล่ออกจากมัสยิดหรือถูกดูค่าสำคัญต่างๆ และเป็นเทคนิคการสอนที่จะเปลี่ยนแปลงการกระทำของเขามีให้เขากระทำอย่างนั้นอีกในครั้งต่อไป ในทางตรงกันข้ามหากบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ลงโทษชาวอาหรับด้วยการทุบตีหรือขับไล่เขา ก็อาจทำให้เขาคิดว่าอิสลามชอบใช้ความรุนแรงและอาจทำให้เขาหลีกเลี่ยงหนีออกจากอิสลามก็เป็นได้

2.1.7.6 เทคนิคการสอนแบบหยอกล้อ

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านเราะสูล ﷺ สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินในการอบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ทำให้บรรยากาศในการเรียนการสอนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และทำให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ สนใจการเรียนรู้ท่ามกลางบรรยากาศการเรียนการสอนที่ตื่นเต้นและเร้าใจ

ท่านอิหม่ามอันนะวาอีย์ (al-Nawawi, 1985 : 508) ได้กล่าวว่า “การหยอกล้อที่ต้องห้าม คือการหยอกล้อที่กระทำเกินความเหมาะสมและกระทำบ่อยครั้ง เพราะแท้จริงการหยอกล้อจะทำให้เกิดการหัวเราะ ทำให้หัวใจแข็งกระด้าง ห่างไกลจากการรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และการคิดไตร่ตรองสิ่งสำคัญของศาสนา ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำ ความรบกวนและการถูกเกลียดชัง ไม่มีความน่านับถือ และไม่มีความสุขอ่อนโยน ส่วนสิ่งที่นอกเหนือจากประการข้างต้นก็เป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กระทำในบางโอกาสและบางสถานการณ์ ทั้งนี้ เพื่อทำให้เกิดคุณประโยชน์ และทำให้จิตใจของผู้สอนเกิดความรู้สึกที่ดีและมีความสุขอ่อนโยน”

ท่านเราะสูล ﷺ เป็นบรมครูที่ชาญฉลาด สุขุม อ่อนโยน และมีความเมตตา ท่านได้สอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ แบบหยอกล้อ ในบางครั้งบางคราว มิได้หยอกล้อตลอดเวลาจนฟุ่มเฟือย และท่านได้ใช้เทคนิคการสอนแบบหยอกล้อในการอบรมสั่งสอนพวกเขามากมายหลายเรื่อง แต่เป็นการหยอกล้อที่ท่านได้กล่าวถึงเรื่องที่เป็นความจริงเท่านั้น ดังที่มีรายงานจากท่านอะนัส บิน มาลิก เล่าว่า

((أن رجلا أتى النبي صلى الله عليه وسلم فقال : يا رسول الله احملني، قال النبي صلى الله عليه وسلم إنا حاملوك على ولد ناقة قال : وما اصنع بولد الناقة، فقال النبي صلى الله عليه وسلم وهل تلد الإبل إلا النوق))

(رواه أبو داود، 1969 : 4998)

ความว่า “มีชายคนหนึ่งได้ไปหาท่านนบี ﷺ และได้กล่าวว่า “โอ้ ท่านเราะฮ์ลุส จงให้การบรรทุกแก่ฉันเถิด” ท่านเราะฮ์ลุส ﷺ กล่าวว่า เราให้ลูกอูฐตัวเมียไปบรรทุกของของท่าน ชายผู้นั้นได้กล่าวว่า จะให้ลูกของอูฐตัวเมียนั้นไปทำอะไร? ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า “มีมีอูฐตัวผู้ตัวใดนอกจากต้องเป็นลูกอูฐของอูฐตัวเมียมิใช่หรือ?”

(บันทึกโดย Abu Dawud, 1969 : 4998)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการสอนแบบหยอกล้อของท่านเราะฮ์ลุส ﷺ กับชายคนนั้น โดยท่านเราะฮ์ลุส ﷺ ได้หยอกล้อเขาในการให้ลูกอูฐตัวเมียเพื่อไปบรรทุกสิ่งของที่ บ้านของเขา ซึ่งชายคนนั้นเข้าใจว่าท่านเราะฮ์ลุส ﷺ จะให้ลูกของอูฐตัวเมียไปขนของจริงๆ ทั้งๆ ที่ ความหมายของท่านก็คืออูฐที่สามารถขนของได้นั่นเอง ต่อมาท่านก็แจ้งให้เขาทราบว่าความจริง แล้วอูฐนั้นแม้ว่ามันจะโต และมันสามารถบรรทุกของหรือแบกของหนักได้แล้ว มันก็ยังคงเป็นลูก ของอูฐตัวเมียอยู่นั่นเอง โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นลูกของอูฐตัวผู้แต่ประการใด ซึ่งคำเฉลย ของท่านเราะฮ์ลุส ﷺ ก็สามารรถทำให้ชายผู้นั้นยิ้มแยมแจ่มใสและมีอารมณ์ที่เบิกบานได้ และมีรายงานจากท่านอะนะัส บิน มาลิก กล่าวว่า

((قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم : يا ذا الأذنين)).

(رواه أبو داود، 1969 : 5002)

ความว่า “ท่านเราะฮ์ลุส ได้กล่าวแก่ฉันว่า “โอ้ ผู้มีหูทั้งสอง”

(บันทึกโดย Abu Dawud, 1969 : 5002)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นถึงเทคนิคการสอนแบบหยอกล้อของท่านเราะฮ์ลุส ﷺ โดย ท่านได้หยอกล้ออะนะัส ว่าเป็นผู้ที่มีหูทั้งสอง ซึ่งบ่งบอกให้ทราบว่า เขาเป็นคนหูดี ฟังอะไรก็เข้าใจ ได้ง่าย และเป็นผู้ที่ชาญฉลาด

2.1.7.7 เทคนิคการสอนโดยการเจียบและยอมรับ

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านเราะฮูต ﷺ มีความเห็นสอดคล้องกับคำพูดและการกระทำของบรรดาเศาะหาบะฮะ رضي الله عنهم และแสดงออกด้วยการเจียบและยอมรับ โดยมีได้แสดงการคัดค้านแต่อย่างใด เป็นการแสดงให้เห็นว่าคำพูดและการกระทำดังกล่าวอนุญาตให้สามารถกระทำได้ ดังมีรายงานท่านอัมร บิน อาศ เล่าว่า

((احتلمت في ليلة باردة في غزوة ذات السلاسل، فأشفقت إن اغتسلت أن أهلك فتيممت ثم صليت بأصحابي الصبح فذكروا ذلك للنبي صلى الله عليه وسلم فقال: يا عمرو صليت بأصحابك و أنت جنب، فأخبرته بالذي منعي من الإغتسال وقلت: إني سمعت الله يقول: ولا تقتلوا أنفسكم إن الله كان بكم رحيماً، فضحك رسول الله صلى الله عليه وسلم ولم يقل شيئاً.))

(رواه أبو داود، 1969 : 334)

ความว่า “ฉันได้ฝันเปียกในคำคืนที่หนาวจัดในสงครามชาด อัลสุลา ลิด ดังนั้น ฉันคิดว่าหากฉันได้อาบน้ำอาจทำให้ฉันได้รับอันตรายได้ ฉันจึงได้ทำตะยัมมุม หลังจากนั้นฉันก็ได้ละหมาดศุบฮ์กับเพื่อนพ้องของฉัน ดังนั้นเพื่อนของฉันได้เล่าเรื่องดังกล่าวให้กับท่านนบี ﷺ ทราบ ท่านได้กล่าวว่า “โอ้อัมร เข้าได้ละหมาดกับเพื่อนของเจ้าในขณะที่เจ้านั้นมีญุนุบกระนั้นหรือ? ฉันจึงได้แจ้งให้ท่านนบี ทราบในสิ่งที่ห้ามมิให้ฉันอาบน้ำได้ และฉันได้กล่าวว่า แท้จริงฉันได้ยินพระองค์อัลลอฮ์ ได้ตรัส ความว่า “และจงอย่าฆ่าตัวของพวกเจ้าเอง แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงเมตตาต่อพวกเจ้าเสมอ” (อันนิซาอ: ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 29) ท่านเราะฮูต ยิ้ม และมีได้กล่าวอะไรเลย”

(บันทึกโดย Abu Dawud, 1969 :334)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการสอนโดยการเจียบและยอมรับของท่านเราะฮูต ﷺ ซึ่งท่านได้ยิ้มกับการกระทำของอัมร บิน อาศ และท่านก็มีได้กล่าวคำหิอะไรแก่เขาเลย แสดงให้เห็นว่า การกระทำของอัมร ดังกล่าวเป็นที่ยอมรับของท่านเราะฮูต ﷺ โดยเป็นการ

อนุญาตให้กระทำการตะยัมมูมได้หากเกิดมีญุนูบในคำคืนที่หนาวจัด เพราะหากอาบน้ำแล้วเกรงว่าอาจทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกายได้

อับดุลฟัตตาหฺ อับดุลอะฮฺมัด (Abulfatah Abu Ghuddah, 1997: 158) ได้กล่าวว่า “การยัมมูมของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นหลักฐานที่บ่งบอกให้รู้ว่าเป็นการอนุญาตให้สามารถทำตะยัมมูม ในกรณีที่หนาวจัด เพราะว่าการยัมมูมของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นเป็นการยอมรับจากท่าน ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ไม่ยอมรับในสิ่งที่เป็นเท็จอย่างแน่นอน และการยัมมูมและความปลื้มใจของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นเป็นหลักฐานที่ดียิ่งกว่าการอนุญาตโดยการเงี่ยบเสียดอีก”

2.1.7.8 เทคนิคการสอนโดยการสาบานยืนยัน

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านเราะฮฺลุส ﷺ ต้องการให้บรรดาสะหาบะฮฺ มองเห็นความสำคัญของประเด็นหรือเรื่องที่จะกล่าวถึง และเป็นการสาบานเพื่อย้ำเตือนให้คิดและไตร่ตรองในสิ่งที่ได้สาบานดังกล่าว

ท่านเราะฮฺลุส ﷺ ได้เริ่มต้นการสาบานต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ซึ่งการสาบานของท่านก็เพื่อเป็นการตักเตือนให้เล็งเห็นถึงความสำคัญในสิ่งที่ท่านกำลังพูดและเพื่อให้การตัดสินใจขาดในประเด็นต่างๆมีความหนักแน่นและเร้าความสนใจ

มีรายงานจากอับดุลฮุสัยเราะฮฺ เล่าว่า ท่านเราะฮฺลุส ﷺ ได้กล่าวว่า

((والذي نفسي بيده لا تدخلون الجنة حتى تؤمنوا ولا تؤمنوا حتى تحابوا

أولا أدلكم على شيء إذا فعلتموه تحاببتم أفشوا السلام بينكم))

(رواه مسلم، 1996 : 54)

ความว่า “ขอสาบานด้วยชีวิตของฉันซึ่งอยู่ในพระหัตถ์ของพระองค์ พวกท่านจะไม่ได้เข้าสวรรค์จนกว่าพวกท่านจะเป็นผู้ศรัทธามั่น และพวกท่านจะถือว่าไม่ใช่ผู้ศรัทธาจนกว่าพวกท่านจะให้ความรักแก่กัน ฉันจะชี้แนะพวกท่านถึงแนวทางที่ทำให้เกิดความรักระหว่างกัน จงกล่าวสลามแก่กันและกัน”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 54)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการสอน โดยการสาบานยืนยันของท่านเราะฮฺลุส ﷺ เป็นการสาบานเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนในการให้สลามระหว่างกัน เนื่องจากการให้สลามจะ

ทำให้เกิดความรักและความสามัคคีปรองดอง และเมื่อเกิดความรักแล้วแสดงว่าความศรัทธาก็มีการบ่มเพาะขึ้นภายในจิตใจ และเมื่อเป็นผู้ศรัทธาแล้วก็จะได้เข้าสวรรค์ของพระองค์อัลลอฮ์ﷻ

ท่านอิหม่ามอันนะวะวี (al-Nawawi, 1987 : 2/36) ได้กล่าวว่า “หะดีษบทนี้เป็น การให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนเกี่ยวกับการให้สลามและความพยายามใน การให้สลามระหว่างบรรดามุสลิมิน ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่รู้จักหรือไม่รู้จักก็ตาม การให้สลามเป็นสิ่งแรกที่ทำให้เกิดความเป็นมิตร และเป็นกุญแจสู่ความรัก และการให้สลามทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างมุสลิมินด้วยกัน และเป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่นสำหรับพวกเขา โดยที่ไม่เกิดขึ้นสำหรับชนต่างศาสนิก นอกจากนี้การให้สลามยังทำให้เกิดความอบอุ่นถ่อมตนและทำให้เกิดการเคารพ นับถือระหว่างชนมุสลิมิน”

และมีรายงานจากอบี หุรัยห อัดคุซายีย์ เล่าว่า ท่านเราะสูลﷺ ได้กล่าวว่า

((والله لا يؤمن والله لا يؤمن والله لا يؤمن قيل من يارسول الله قال
الذي لا يأمن جاره بوائقه))

(رواه البخاري، 1989 : 6016)

ความว่า “ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ﷻ เรายังไม่มีการศรัทธาที่แท้จริง ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ﷻ เรายังไม่มีการศรัทธาที่แท้จริง ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ﷻ เรายังไม่มีการศรัทธาที่แท้จริง มีผู้ถามว่า “โอ้ ท่านเราะสูลเขาในที่นี้หมายถึงใคร? ท่านเราะสูล ตอบว่า “คือบุคคลที่เพื่อนบ้านของเขา ยังไม่มีความปลอดภัยอันเนื่องจากความชั่วของเขา”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 6016)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการสอนโดยการสาบานยืนยันของท่านเราะสูลﷺ โดยท่านสาบานต่อพระองค์อัลลอฮ์ﷻ ถึงผู้ที่ไม่มีการศรัทธาอย่างแท้จริง 3 ครั้งด้วยกัน เป็นการกล่าวเน้นย้ำถึงความสำคัญว่า ผู้ที่ไม่มีการศรัทธาอย่างแท้จริง คือบุคคลที่เพื่อนบ้านของเขา ยังไม่มีความปลอดภัยอันเนื่องจากความชั่วของเขา เป็นการแจ้งให้ทราบว่า การปฏิบัติดีต่อเพื่อนบ้านเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะความปลอดภัยของพวกเขา หากทำให้พวกเขา รู้สึกไม่ปลอดภัยแสดงว่า เรายังไม่มีการศรัทธาอย่างแท้จริง และเป็นเพื่อนบ้านที่ไม่ดี

2.1.7.9 เทคนิคการสอนแบบเน้นย้ำ

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านเราะฮูล ﷺ พยายามพูดซ้ำหลายๆครั้งในคำและประโยคเดิม โดยมีจุดประสงค์ เพื่อต้องการให้บรรดาเศาะหาบะฮ رضي الله عنهم ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในสิ่งที่กล่าวถึง สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย และจดจำได้นาน

มุฮัมมัด อุจาญญ์ อัลดะกะฎิบ (Muhammad Ujaj al-Khatib, 1980 : 50) ได้กล่าวว่า “ท่านเราะฮูลเวลาท่านพูด ท่านจะพูด 3 ครั้งเพื่อให้บรรดาผู้ที่ฟังนั้นเข้าใจและเวลาท่านพูดท่านก็จะอธิบายด้วย ทั้งนี้เพื่อให้บรรดาผู้ที่ฟังได้จดจำในสิ่งที่ได้ฟังมา”

ท่านเราะฮูล ﷺ ได้พยายามกล่าวย้ำในความหมายเดิมมากกว่าหนึ่งครั้ง เพื่อให้จะทำให้ผู้ฟังเข้าใจในสิ่งที่ท่านนำเสนอ และเพื่อให้ความหมายของการเน้นย้ำดังกล่าวฝังแน่นอยู่ในจิตใจ และเป็นการบ่มเพาะในความคิดของพวกเขา ดังมีรายงานจากอะนัส บิน มาลิก เล่าว่า

((أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان إذا سلم ثلاثاً وإذا تكلم بكلمة أعادها ثلاثاً.))

(رواه البخاري، 1989 : 6244)

ความว่า “แท้จริงแล้วท่านท่านเราะฮูล ﷺ เมื่อท่านให้สลาม ท่านจะให้ 3 ครั้ง และเมื่อท่านได้กล่าวด้วยคำพูดใดคำพูดหนึ่ง ท่านจะกล่าวย้ำ 3 ครั้ง”

(บันทึกโดย al-Bukhriy, 1989 : 6244)

หะดีษบทนี้เป็นเทคนิคการสอนแบบเน้นย้ำของท่านเราะฮูล ﷺ โดยท่านได้ให้สลามแก่ผู้ที่ท่านพบเจอจำนวน 3 ครั้ง เพราะเกรงว่าพวกเขาอาจจะไม่ได้ยินหรืออาจจะได้ยินแต่ไม่ค่อยชัด ดังที่อิหม่ามอันนะวะวี رحمته الله ได้กล่าวไว้ในหะดีษบทนี้ว่า “และหากให้สลามไปแล้ว และสงสัยว่าผู้ฟังไม่ได้ยิน สุนัดให้สลามเป็นครั้งที่สองและสาม แต่ไม่เกิน 3 ครั้ง” (al-Asqalani, 1989 : 11/32) และท่านเราะฮูล ﷺ ได้เน้นย้ำเช่นเดียวกันในการกล่าวคำพูดใดคำพูดหนึ่งท่านก็จะกล่าวย้ำในคำพูดเดิมจำนวน 3 ครั้ง ทั้งนี้ เพื่อต้องการให้ผู้ฟังได้เข้าใจในสิ่งที่ท่านได้พูดออกไป ดังนั้น การเน้นย้ำในคำพูดใดคำพูดหนึ่งจึงเป็นการเน้นย้ำเพื่อให้เกิดความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น

และมีรายงานจากอับดุลลอฮ บิน อัมร เล่าว่า

((تخلف رسول الله صلى الله عليه وسلم في سفر سافرنا فأدركنا وقد أرهقنا الصلاة صلاة العصر ونحن نتوضأ فجعلنا نسمح على أرجلنا فننادى بأعلى صوته ويل للأعقاب من النار مرتين أو ثلاثاً.))

(رواه البخاري، 1989 : 96)

ความว่า “ท่านเราะสูล ﷺ ได้อยู่เบื้องหลังพวกเราในการเดินทางครั้งหนึ่งที่พวกเราได้ร่วมเดินทางกับท่าน ซึ่งท่านได้ตามทันพวกเรา และพวกเราได้อยู่ในช่วงเวลาของการละหมาดอัศร และขณะที่พวกเรากำลังอาบน้ำละหมาด และได้เช็ดเท้าทั้งสองข้างของพวกเรา ทันใดนั้นท่านได้ร้องเรียกด้วยเสียงดังกังวาน 2 หรือ 3 ครั้งว่า “ความวิบัติจะมีที่สันเท้า (ที่มิได้เปียกน้ำ) นั้นจะถูกไฟนรกเผาไหม้”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 96)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการสอนแบบเน้นย้ำของท่านเราะสูล ﷺ ในการล้างสันเท้าทั้งสองข้าง โดยเป็นการเน้นย้ำเพื่อให้บรรดาสะหะบะฮะฮะ ได้ล้างให้ถูกต้องและสมบูรณ์ โดยให้น้ำเปียกทั่วทุกส่วนของสันเท้า ครอบคลุมทั้งเท้าและตาตุ่ม ดังนั้นการเน้นย้ำ 2 หรือ 3 ครั้งของท่านเราะสูล ﷺ ในประโยคที่ว่า “ความวิบัติจะมีที่สันเท้า (ที่มิได้เปียกน้ำ) นั้นจะถูกไฟนรกเผาไหม้” เป็นการย้ำเตือนให้บรรดาสะหะบะฮะฮะ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการล้างสันเท้า และให้พวกเขาได้เข้าใจในการล้างสันเท้าที่ถูกต้อง ดังที่ท่านอัลอัสเกาะลานีย์ (al-Asqalani, 1989 :1/252) ได้กล่าวว่า “การเรียกร้องของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จำนวน 2 หรือ 3 ครั้ง คือการส่งสัจจากผู้รายงานเป็นการบ่งบอกให้รู้ว่าการเน้นย้ำ 3 ครั้ง ไม่ใช่เป็นกฎเกณฑ์ แต่จุดประสงค์ก็คือความเข้าใจ”

2.1.8.10 เทคนิคการสอนตามกาลเทศะ

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้สั่งสอนบรรดาสะหะบะฮะฮะ ตามสถานการณ์และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เหมาะสม โดยไม่ได้กำหนดเวลาและสถานที่สอนที่แน่นอนตายตัว ท่านมีโอกาสสอนเมื่อใด ณ สถานที่แห่งใด ท่านก็สามารถทำการสอนได้ทุกเวลา

การสอนตามกาลเทศะดังกล่าว เป็นเทคนิคการสอนที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสถานการณ์และเนื้อหาความรู้ที่ท่านเราะสูล ﷺ ต้องการนำเสนอ เป็นการนำเสนอที่เห็นภาพอย่างชัดเจน เข้าใจได้ง่าย และให้ความรู้ด้วยการเปรียบเทียบที่เห็นเด่นชัดเหมือนกับผู้เรียนได้เห็นภาพจริง ดังที่มีรายงานจากญะรียร์ บิน อับดุลลอฮ์ เล่าว่า

((كنا عند النبي صلى الله عليه وسلم فنظر إلى القمر ليلة يعني البدر فقال : إنكم سترون ربكم كما ترون هذا القمر لا تضامون في رؤيته فإن

استطعتم أن لا تغلبوا على صلاة قبل طلوع الشمس وقبل غروبها فافعلوا
 : ثم قرأ ، وسبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس وقبل الغروب)) .
 (رواه البخاري، 1989 : 554)

ความว่า “ครั้งหนึ่งพวกเราได้นั่งพร้อมกับท่านนบี ﷺ ซึ่งคืนนั้นท่านได้เหลือบเห็นจันทร์เต็มดวง ท่านจึงกล่าวว่า “จงทราบเถิด แท้จริงแล้วพวกท่านจะได้เห็นพระผู้เป็นเจ้าของพวกท่านเหมือนกับที่พวกท่านเห็นจันทร์เต็มดวง โดยไม่มีสิ่งใดกีดขวางการเห็นพระองค์ของพวกท่านเลย ดังนั้น หากพวกท่านมีความสามารถก็อย่าได้ละเลยละหมาดก่อนดวงอาทิตย์ขึ้น (ละหมาดศุบฮ) และละหมาดก่อนดวงอาทิตย์ตก (อัสร) ก็จงปฏิบัติเถิด ต่อมาท่านได้อ่านอาเยฮ ความว่า “และจงแซ่ซ้องสดุดีด้วยการสรรเสริญพระเจ้าของเจ้า ก่อนตะวันขึ้นและก่อนตะวันลับลงไป” (ฎอฮา : ส่วนหนึ่งของอาเยฮที่ 130)

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 :554)

หะดีษบทนี้เป็นเทคนิคการสอนตามกาลเทศะของท่านเราะฮูฎ ﷺ โดยท่านได้สอนบรรดาเศาะหาบะฮะฮ์ ให้พวกเขาได้รับทราบ ว่า ในวันกิยามะฮพวกเขาจะได้เห็นพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อย่างง่ายดายและสะดวกเหมือนกับการที่พวกเขาได้เห็นจันทร์เต็มดวง โดยไม่มีสิ่งใดกีดขวางการเห็นของพระองค์แต่อย่างใด เป็นการเปรียบเทียบการมองดูดวงจันทร์เต็มดวงโดยที่ไม่มีสิ่งใดกีดขวางกับการมองเห็นพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ในวันกิยามะฮ เพราะพระองค์อยู่สูงเหมือนกับการปรากฏของดวงจันทร์ โดยที่สามารถมองเห็นได้ทุกสถานที่

จากหะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าเทคนิคการสอนของท่านเราะฮูฎ ﷺ ตามกาลเทศะเป็นเทคนิคการสอนที่มุ่งเน้นการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง นั่นคือเปรียบเทียบการมองดูดวงจันทร์เต็มดวงโดยที่ไม่มีสิ่งใดกีดขวางกับการมองเห็นพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ในวันกิยามะฮ ถึงแม้ว่าสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบดังกล่าวจะเป็นการเปรียบเทียบที่สามารถรับรู้ด้วยความรู้สึก ทั้งที่ความเป็นจริงอาจจะไม่ตรงกับจุดประสงค์ที่ต้องการ เพราะความรู้สึกกับความจริงอาจแตกต่างกัน หรือบางสิ่งสติปัญญาไม่สามารถรับรู้ได้ เพราะเกินสติปัญญาของมนุษย์ที่จะจินตนาการได้ ดังนั้น การเปรียบเทียบดังกล่าวเพื่อต้องการให้เห็นเป็นภาพรวม แต่ความเป็นจริงแล้วยังมีข้อเท็จจริงอีกมากมายที่ปรากฏมากกว่าสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Muhammad Hasan Ahmad Hasan (1990) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “al-Asalibal-Tarbawiyah fi al-Sunnah al-Nabawiyah al-Syarifah (الأساليب التربوية في السنة النبوية الشريفة) วัตถุประสงค์ในการวิจัยนี้ เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของวิธีการและเทคนิคการสอนของท่านเราะสูลที่พระองค์ได้สั่งสอนบรรดาสะหาบะฮะฮ์ และการนำวิธีดังกล่าวมาปฏิบัติใช้ในปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้แบ่งงานวิจัยนี้ออกเป็น 7 บท ซึ่งประกอบด้วย

- บทที่ 1: ผู้วิจัยได้นำเสนอปัญหา, วัตถุประสงค์, ความสำคัญของการวิจัยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- บทที่ 2: ผู้วิจัยได้นำเสนอ ความหมายของการศึกษาในอิสลาม ความหมายของการศึกษาในอัลกุรอานและอัศสุนนะฮ์ ความหมายและชนิดของอัศสุนนะฮ์ ความเกี่ยวพันระหว่างอัลกุรอานและอัศสุนนะฮ์ และวัตถุประสงค์ของการศึกษาในอิสลาม
- บทที่ 3: ผู้วิจัยได้นำเสนอความหมายและความสำคัญของวิธีสอน โดยการแสดงเป็นแบบอย่างพร้อมยกตัวอย่างอัลหะดีษ
- บทที่ 4: ผู้วิจัยได้นำเสนอความหมายของวิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ และอธิบายการฝึกฝนปฏิบัติในสิ่งที่เป็นอิบาเดฮ์ เช่น การอาบน้ำละหมาด การละหมาด การจ่ายซะกาต พร้อมยกตัวอย่างจากท่านเราะสูล
- บทที่ 5: ผู้วิจัยได้นำเสนอความหมายและชนิดของวิธีสอนแบบยกตัวอย่าง และการอุปมาอุปมัย
- บทที่ 6: ผู้วิจัยได้นำเสนอความหมายของวิธีสอนแบบเล่าเรื่อง ความสำคัญของวิธีสอนนี้พร้อมยกตัวอย่างจากอัลกุรอานและอัศสุนนะฮ์
- บทที่ 7: บทสุดท้ายผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

Fathiyyah Amr al-Hulwani (1982) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “Dirasah Naqidah li Asalib al-Tarbiyyah al-Muasarah fi dhawi al-Islam (دراسة ناقدة لأساليب التربية المعاصرة في ضوء الإسلام) การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของการศึกษาอิสลามในยุคปัจจุบัน วิธีการสอนและเทคนิคการสอนที่สำคัญๆพร้อมกับเปรียบเทียบวิธีสอนและเทคนิคการสอนที่ใช้ในโรงเรียนปัจจุบันกับท่านเราะสูล

ผู้วิจัยได้แบ่งงานวิจัยนี้ออกเป็นบทนำและเนื้อหาอีก 7 บท ซึ่งประกอบด้วย

- บทนำ : ผู้วิจัยได้ได้นำเสนอ ความสำคัญของการศึกษาในอิสลาม, ความเป็นมาปัญหา, วัตถุประสงค์, ความสำคัญของการวิจัยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- บทที่ 1: ผู้วิจัยได้ได้นำเสนอความหมายของการศึกษา, การศึกษาในอิสลาม, แหล่งที่มาของการศึกษาในอิสลาม, เป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาในอิสลาม

บทที่ 2: ผู้วิจัยได้ได้นำเสนอวิธีสอนแบบเล่าเรื่องในอัลกุรอาน, ความหมายของการเล่าเรื่อง, เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการเล่าเรื่อง, วิธีการเล่าเรื่องและข้อแตกต่างระหว่างการเล่าเรื่องในอัลกุรอานและอัสสุนนะฮ์

บทที่ 3: ผู้วิจัยได้ได้นำเสนอวิธีสอน โดยการแสดงเป็นแบบอย่างของท่านเราะสูลและตัวอย่างการ แสดงเป็นแบบอย่างของท่านเราะสูล

บทที่ 4: ผู้วิจัยได้ได้นำเสนอวิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ, ความสำคัญของวิธีสอนนี้และการ นำไปใช้ในด้านอืบาอะฮ์

บทที่ 5: ผู้วิจัยได้ได้นำเสนอวิธีสอนและประโยชน์จากวิธีสอนแบบตำรับและตำรับ

บทที่ 6: ผู้วิจัยได้แสดงความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาในปัจจุบันพร้อมชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ ของการศึกษาอิสลามในด้านการปฏิบัติและผู้วิจัยได้เสนอการนำวิธีการสอนและเทคนิคการสอน ของท่านเราะสูลมาใช้กับการศึกษาในปัจจุบัน

บทที่ 7: ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ยุทธนา เกื้อกูล (2550) เรื่องวิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความโดดเด่นและมีความหลากหลาย ซึ่งประกอบไปด้วยวิธีสอนที่สำคัญ ได้แก่ วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบสาริต วิธีสอนแบบอภิปราย วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ วิธีสอนแบบใช้คำถาม วิธีสอนแบบ ตักเตือน วิธีสอนแบบตำรับและตำรับ วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย วิธีสอนแบบเล่าเรื่อง และวิธีสอน โดยการแสดงเป็นแบบอย่าง และเทคนิคการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ และมีความหลากหลายเช่นเดียวกัน ซึ่งประกอบไปด้วยเทคนิคที่สำคัญ ได้แก่ เทคนิคการสอนแบบ ค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน เทคนิคการให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล เทคนิคการ เร้าความสนใจ เทคนิคการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน เทคนิคการสร้างความเป็นมิตรกับ ผู้เรียน เทคนิคการสอนแบบหยอกล้อ เทคนิคการสอน โดยการเงิบและยอมรับ เทคนิคการสอน โดยการสาบานยืนยัน เทคนิคการสอนแบบเน้นย้ำ และเทคนิคการสอนตามกาลเทศะ และผลจาก การศึกษาพบว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มิได้จำกัดวิธีสอนวิธีใดวิธีหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจงในการ สอนแต่ละครั้งของท่าน แต่ท่านจะใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละ บทเรียนและตามสถานการณ์ที่หลากหลาย ดังนั้นวิทยาการสอนท่านจึงเป็นวิทยาการสอนที่สมบูรณ์ และได้ถ่ายทอดจวบจนมาถึงปัจจุบัน

สิทธิศักดิ์ เจ๊ะสารี (2536) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอนของครูอิสลาม ศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า

1. ระดับประสิทธิภาพการสอนของครูอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา ด้าน ลักษณะความเป็นครูอยู่ในระดับดี ด้านเทคนิคการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ด้านความสัมพันธ์ ระหว่างครูกับนักเรียนและในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง และด้านผลการสอนอยู่ในระดับดี

2. ผลการทดสอบสมมุติฐานปรากฏว่า ครูอิสลามศึกษาที่มีอายุต่างกันมีประสิทธิภาพการสอนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านเทคนิคการสอน ด้านการวัดและประเมินผลและด้านผลการสอน นอกจากนี้ไม่พบข้อแตกต่าง ส่วนครูอิสลามศึกษาที่ระดับการศึกษาสายสามัญ วิชาชีพครูและวิชาศาสนาต่างกันและมีประสบการณ์การสอนต่างกัน ไม่พบความแตกต่าง

3. ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาที่พบจากการวิจัยครั้งนี้มีมนุษย์สัมพันธ์ ขาดเทคนิคและความพร้อมในการสอน ขาดอุปกรณ์การสอน ไม่มีความรู้ความสามารถในการวัด และประเมินผลนักเรียน และขาดกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ในปัญหาดังกล่าวได้รับการเสนอแนะ จากผู้บริหาร โรงเรียนว่า เห็นควรให้มีการจัดการอบรมประชุมสัมมนาปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของคนในทุกๆด้าน ให้มีการนิเทศและติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์และงบประมาณ

นาวาล ปานากาเซ็ง (2544) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า

1. คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(1) และ 15(2) ส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ควรปรับปรุงโดยเร่งด่วนถึงพอใช้ในทุกปัจจัยคุณภาพ

2. คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(1) ที่ได้รับเงินอุดหนุนในอัตราร้อยละ 100 ส่วนใหญ่อยู่ในระดับพอใช้ถึงดีมาก ส่วนคุณภาพของการศึกษาโรงเรียนที่ได้รับเงินอุดหนุนในอัตราร้อยละ 60 และร้อยละ 40 ส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ควรปรับปรุงโดยเร่งด่วนถึงพอใช้

3. คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมาตรา 15(2) ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดยะลา ปัตตานีและนราธิวาส ส่วนใหญ่ อยู่ในระดับที่ควรปรับปรุงโดยเร่งด่วนถึงพอใช้ในทุกปัจจัยคุณภาพ

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะของการปฏิบัติงานตามเกณฑ์คุณภาพของสำนักงานคณะกรรมการศึกษาเอกชน ซึ่งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบอยู่เป็นจำนวนมากที่สุดในแต่ละปัจจัยคุณภาพ คือ ปัญหาการไม่ปฏิบัติตามปรัชญาและเป้าหมายซึ่งโรงเรียนควรแก้ปัญหาด้วยการจัดให้นักเรียน และบุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดปรัชญาและเป้าหมายโรงเรียน ปัญหาการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับปรัชญา/เป้าหมายของโรงเรียน ความต้องการของนักเรียนและชุมชน ปัญหาขาดแคลนบุคลากรไม่เพียงพอกับหน้าที่งานมีมากขึ้น โรงเรียนจึงควรจัดสรรงานและมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถนัดและความสนใจของบุคลากร ปัญหางบประมาณไม่เพียงพอปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหารที่ขาดความรู้ความชำนาญในการบริหารงานต่างๆ ปัญหาการดูแลติดตามความประพฤติของนักเรียนยังไม่ทั่วถึงโรงเรียนควรแก้ปัญหาด้วยการเปิดโอกาสให้ครู นักเรียนและผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียน และนักเรียนบางส่วนมีผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนที่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด โรงเรียนควรแก้ปัญหาด้วยการพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

เกษตรชัย และหิมและคณะ (2547) ได้ศึกษา การศึกษารูปแบบการเรียนการสอนภาษาอาหรับในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า

1.ครูสอนภาษาอาหรับในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการวางแผนการสอน โดยมีการวิเคราะห์หลักสูตร เนื้อหา และคาบเวลาเรียน ทำประมวลการสอน ทำกำหนดการสอน และทำแผนการสอน

2.ครูสอนภาษาอาหรับในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการเลือกเทคนิคการสอนสำหรับการสอนภาษาอาหรับที่หลากหลายเทคนิควิธี

3.ครูสอนภาษาอาหรับในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการเลือกใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนสำหรับการสอนภาษาอาหรับที่หลากหลายประเภท

4.ครูสอนภาษาอาหรับในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการประเมินผลการเรียนหลังเรียนมากที่สุด รองลงมาประเมินระหว่างเรียน และก่อนเรียน โดยวิธีการสังเกตมากที่สุด รองลงมาการทดสอบวัดความสามารถจริง การสอบถามการรายงานตนเอง การทำแฟ้มสะสมงาน การสัมภาษณ์ และวิธีการบันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง